

Evaluatie Internationaal Bezoekers Programma 2014-2018 van het Mondriaan Fonds

Art Rotterdam (IBP 2016)

Esther Gottschalk & Renée Borgonjen
In opdracht van het Mondriaan Fonds
Amsterdam, september 2019

Inhoud

Managementsamenvatting	5
1. Inleiding	11
1.1. Aanleiding en vraag	11
1.2. Aanpak evaluatie	11
1.3. Leeswijzer	12
2. Definitie Internationaal Bezoekersprogramma	13
2.1. Doelstelling, doelgroepen.....	13
2.2. Deelname en selectie	13
2.3. Buitenlandbeleid Mondriaan Fonds	14
2.4. Internationaal Beleidskader	15
2.5. Budget.....	16
2.6. Communicatie en follow up	17
3. Inventarisatie 2014-2018	20
3.1. Aantal deelnemers.....	20
3.2. Werkveld deelnemers.....	20
3.3. Herkomst van de bezoekers	21
3.4. Selectie en programma partners	23
3.5. Delegaties bij Nederlandse evenementen	24
3.6. Programma	24
3.7. Meest bezochte instellingen	25
3.8. Geografische spreiding bezoeken	26
3.9. Conclusie inventarisatie.....	27
4. Uitkomstenmonitor	30
4.1. Enquête en representatieve respons	30
4.2. Netwerk	30
4.2.1. Merendeel houdt contact	30
4.2.2. Netwerk blijft waardevol.....	31
4.2.3. Conclusie netwerk: opgedane contacten blijken duurzaam.....	32

4.3.	Concrete resultaten	33
4.3.1.	Meerderheid boekt resultaat	33
4.3.2.	Aantal en soort resultaten	34
4.3.3.	Nederlandse deelname aan internationale tentoonstellingen.....	34
4.3.4.	Nederlandse deelname aan Biënnales.....	37
4.3.5.	Opdrachten en aankopen.....	40
4.3.6.	Residencies	41
4.3.7.	IBP Presentaties in Nederland.....	41
4.3.8.	Nederlandse presentaties en lezingen in het buitenland	44
4.3.9.	Publicaties	44
4.4.	Conclusie resultaten: aanzienlijke lijst projecten	45
4.5.	Kennisontwikkeling.....	46
4.5.1.	Inzicht in historische en contemporaine verbanden	47
4.5.2.	Inspiratie, curatoriaal en praktische kennisuitwisseling	47
4.5.3.	Nieuwe perspectieven.....	49
4.6.	Waardering	49
4.7.	Suggesties en aanbevelingen.....	51
5.	Belang en maatschappelijk rendement	55
5.1.	Belang IBP voor de Nederlandse kunstwereld	55
5.1.1.	IBP sluit aan op internationaal verbonden productieklimaat	55
5.1.2.	IBP speelt rol voor jonge curatoren en jonge kunstenaars.....	56
5.1.3.	IBP verrijkt contacten presentatie instellingen en musea	57
5.1.4.	Connectie met alternatieve kunstplekken	58
5.2.	Nederland in internationaal perspectief	59
5.3.	Conclusie maatschappelijk belang.....	63
6.	Bronnen.....	67
6.1.	Geraadpleegde bronnen.....	67
6.2.	Geïnterviewden	67
7.	Bijlage: Lijst van de concrete resultaten	68
8.	Bijlage: vragenlijst enquête IBP	77

3-8 October – Katerina Gregos

9-13 October – Yvette Mutumba

29 October–2 November – Anita Dube

23–26 November, international curators for Amsterdam Art Weekend

4-8 December – Thato Mogotsi & Tandazani Dhlakama

IBP 2017

Managementsamenvatting

Aanleiding

Het Internationaal Bezoekers Programma (IBP) is een van de programma's in het internationaliseringbeleid van het Mondriaan Fonds, waarmee het de internationale belangstelling wil wekken voor hedendaagse kunst in Nederland en de positie daarvan in het buitenland wil versterken.

Doel is om buitenlandse curatoren en deskundigen kennis laten maken met het Nederlandse culturele leven, zodat zij kunstenaars en curatoren uit Nederland uitnodigen voor presentaties van hun werk op gerenommeerde buitenlandse festivals en bij instituten, publiceren in internationale tijdschriften, samenwerking en coproducties opzetten en het internationale netwerk van Nederland verruimen. Gevraagd is de termijneffecten van het Internationaal Bezoekers Programma 2014-2018 te evalueren, het programma en de uitkomsten in kaart te brengen en deze te toetsen aan de doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van bureauonderzoek, een emailenquête en interviews.

Inventarisatie 2014-2018

In de periode 2014-2018 hebben 265 strategisch gekozen internationale kunstprofessionals uit 44 landen een bezoek gebracht aan Nederland, in het kader van het Internationaal Bezoekers Programma van het Mondriaan Fonds, gemiddeld 53 bezoekers per jaar. Dit is een forse groei ten opzichte van de voorgaande perioden. Sinds de start in 1996 hebben inmiddels 642 internationale bezoekers Nederland bezocht in het kader van het bezoekersprogramma.

Deelnemers zijn directeuren en curatoren van prestigieuze biënnales, musea en kunstinstellingen, maar ook onafhankelijke curatoren en critici. Qua geografische herkomst van de bezoekers was tweederde afkomstig uit Europa, Noord Amerika, Oceanië en een derde uit Zuid Amerika, Azië, Afrika. Dit is een verschuiving ten opzichte van de vorige periode, toen de verhouding 50-50% was. De verschuiving is een gevolg van gewijzigd kabinetsbeleid dat de besteding van internationale cultuurmiddelen richt op een beperkt aantal maatwerk- en focuslanden.

De genodigden bezoeken musea, presentatie-instellingen en ateliers maar ook manifestaties, festivals, beurzen en de diverse cultuurfondsen. Met Nederlandse manifestaties zoals Unseen Photo Fair, Art Rotterdam, Amsterdam Art Weekend, RijksOpen en de Prins Claus Awards wordt nauw samengewerkt. Naast de ontvangst van groepen en delegaties zijn er ook programma's op maat voor individuele bezoekers. De meest bezochte instellingen zijn het Stedelijk Museum,

de Rijksakademie, De Appel, FOAM/Unseen, EYE, Witte de With, Art Rotterdam, Museum Boijmans van Beuningen, Prins Claus Fonds en de Ateliers. Hoewel de meeste bezoeken in de hoofdstad worden afgelegd, worden ook andere steden bezocht, waaronder Eindhoven, Tilburg, Maastricht.

Belangrijkste resultaten 2014-2018

Netwerk

Uit het onderzoek blijkt dat het programma in de periode 2014-2018 bijdraagt aan de duurzame uitbreiding van het internationale netwerk van kunstenaars, curatoren en kunstprofessionals. Bijna 90% van de buitenlandse gasten onderhoudt na het bezoek nog contacten met Nederlandse kunstprofessionals. Daarnaast onderhoudt 73% van de respondenten, in het voorkomende geval, nog contacten met hun reisgenoten aan het IBP. Vrijwel alle bezoekers beoordelen de opgedane contacten als waardevol voor hun huidige beroepspraktijk.

Het programma voorziet zowel in betekenisvolle eerste ontmoetingen, als verdiepende bezoeken. De inspanning om herhaalbezoek en synergie in de diverse beleidsprogramma's tot stand te brengen door residencies voor kunstenaars en bemiddelaars, bezoekersprogramma en oriëntatierizen te verbinden, evenals uitnodigingen rond de Biënnale in Venetië, Prins Claus Awards werpt zichtbaar vruchten af voor de bestendiging van de opgedane contacten. Ook blijft het Mondriaan Fonds een dankbare vraagbaak, aldus de respondenten. Dankzij de actief onderhouden netwerken – via social media en diverse internationale activiteiten waar men elkaar tegen blijft komen – blijft de betrokkenheid van internationale curatoren bij de Nederlandse kunstscene en kan ook op lange termijn nog resultaat voortkomen uit het bezoek. Geconcludeerd wordt dat de opgedane contacten leiden tot een duurzame uitbreiding van het netwerk.

Concrete uitkomsten

Voor 71% van de bezoekers leidt het bezoek tot concrete projecten, ook op lange(re) termijn. De respondenten (N=78) noemen bijna 100 concrete projecten als gevolg van het IBP, gemiddeld 1,25 per deelnemer. Dit zijn tentoonstellingen en projecten met Nederlandse kunstenaars in vooraanstaande buitenlandse musea; publicaties in buitenlandse media, uitnodigingen voor curatorschappen en de selectie van kunstenaars uit Nederland voor biënnales over de hele wereld. Verder worden residencies voor kunstenaars en curatoren als uitkomst genoemd, lezingen, workshops en onderzoek. Het Internationaal Bezoekers Programma blijkt in de periode 2014-2018 van belang geweest voor de deelname van tenminste 30 met name genoemde kunstenaars uit Nederland aan 15 biënnales, waaronder de Kochi

Biënnale, Sharjah Biennale, Bucharest Biennale, Lyon Biënnale, Busan Biennale, Guangju Biënnale, Sydney Biennale, Karachi Biennale, Riga Biennale, Berlin Biennale. Geconcludeerd kan worden dat de ontmoetingen met kunstenaars, curatoren en instellingen in Nederland tot tal van tentoonstellingen en projecten leiden in buitenlandse musea en culturele instellingen, ook op langere termijn. Ook slaagt het Mondriaan Fonds er met het IBP in om in Nederland werkende kunstenaars wereldwijd in belangrijke biënnales te krijgen.

Kennis

Het onderzoek laat zien dat de buitenlandse bezoekers het bezoekersprogramma leerzaam vinden; zij geven aan dat het bezoek bijdraagt aan hun kennis van de Nederlandse kunstwereld; het geeft hen inzicht in de kwaliteit van de kunst, (jonge) kunstenaars, kunstvakopleidingen en instellingen in Nederland en de mogelijkheden voor ondersteuning van de fondsen. Bijzonderheden uit de Nederlandse kunstpraktijk, zoals de culturele diversiteit, nieuwe presentatievormen, (postkoloniale) historische en contemporaine verbanden of de grote hoeveelheid bedrijfscollecties, worden genoemd als inspiratiebron. Omgekeerd brengen de bezoekers ook nieuwe kennis over de kunstpraktijk uit bekende en minder bekende regio's. Naast de directe kennismaking in het professionele veld, stimuleert het Mondriaan Fonds kennisuitwisseling door middel van de diverse presentaties en een discursief programma in Nederland.

Waardering, suggesties en aanbevelingen

Het Internationaal Bezoekers Programma wordt positief gewaardeerd; alle respondenten (100%) geven aan dat het programma voldoet aan hun verwachtingen. Het programma is efficiënt voor kunstprofessionals en biedt in korte tijd toegang tot het lokaal en internationaal verbonden kunstklimaat in Nederland. De geïnformeerde en persoonlijke aanpak van het Mondriaan Fonds wordt als onderscheidende kwaliteit geprezen. Enkele respondenten vinden het programma te vol. Aandachtspunt blijft dan ook de balans tussen vluchtige en diepgaandere ontmoetingen en het managen van de verwachtingen daaromtrent. Ook de densiteit van het programma blijft een kwestie van afweging en afstemming.

Er zijn een **aantal suggesties en aanbevelingen** gedaan, met het oog op het verbeteren van de interactie tussen de reisgenoten en de mogelijkheden voor Nederlandse organisaties om in te spelen op specifieke onderzoeksvragen. Er is behoefte aan ondersteuning van vervolgreizen ter verdieping van de eerste

ontmoetingen en ideeën. Meest genoemde suggestie is dan ook het faciliteren van herhaalbezoek. Een suggestie is om ook cultuurwetenschappers, critici en kunst presenterende media te bezoeken. Men beveelt aan om de bezoeken aan lokale en alternatieve kunstplekken voort te zetten en zo mogelijk uit te breiden. En vast te houden aan de hoge kwaliteit van het programma.

Maatschappelijk belang

De Nederlandse kunstsector acteert in een snel veranderende mondiale context. Internationale aansluiting is daarom van levensbelang voor de Nederlandse kunstsector. De deelnemers aan het Internationale Bezoekers Programma houden Nederland een spiegel voor. Gevraagd is naar de positie van Nederland in internationaal perspectief.

“Nederland is niet het centrum van het centrum van de wereld”, zoals een respondent zegt. Het is over-geïstitutionaliseerd, overgereguleerd met “sophisticated Euro-centric institutes”, stelt een ander. In de veranderende verhoudingen tussen het “voormalige Westen” en een opkomend “global South” is een open, lerende houding dan ook cruciaal. Opvallend is hoeveel respondenten de Nederlandse kunstscene beschrijven als open, inclusief, cultureel divers, progressief, geëngageerd en verantwoordelijk. De meerderheid vindt de Nederlandse kunstwereld relevant.

Gebaseerd op de waarnemingen, valt te herleiden dat de Nederlandse kunstwereld relevantie behoudt door zich te ontwikkelen langs een aantal strategische lijnen:

- De ontwikkeling tot internationale hub, een verzamelplaats van kunstpraktijken uit de hele wereld; een plek waar kunstenaars en intermediairs graag wonen en werken;
- Het ontwikkelen van een positie op gebied van de sociaal en politiek geëngageerde kunst;
- Sociaal en historisch bewustzijn en het innemen van een verantwoordelijke positie;
- De ontwikkeling van alternatieve, experimentele processen en (niet-institutionele) modellen;
- Onderscheidende positie in socially engaged art / art led urbanism / art and place-making.

Infrastructureel kent Nederland een rijke variatie aan (overheidsgefinancierde) musea, presentatieinstellingen, private collecties, galleries en onafhankelijke kunst en grassroots initiatieven. Het heeft een hooggekwalificeerd productieklimaat met

internationaal gerenommeerde postacademische opleidingen en werkplaatsen. Het Internationaal Bezoekers Programma draagt bij aan het zichtbaar maken en versterken van de positie van de Nederlandse kunstscene. Volgens de bezoekers en de Nederlandse hosts sluit het IBP aan bij:

- het internationaal verbonden productieklimaat in Nederland;
- speelt het een belangrijke rol voor jonge curatoren en kunstenaars;
- verrijkt contacten voor presentatie instellingen en musea;
- en legt nieuwe connecties met alternatieve plekken, grassroots netwerken en experiment.

Met het IBP weet het Mondriaan Fonds de **juiste sleutelfiguren** uit het internationale circuit van curatoren en biënnales naar Nederland te halen. Het Mondriaan Fonds kiest naast vooraanstaande curatoren en museum en festivaldirecteuren, die hun sporen hebben verdiend, uitdrukkelijk ook voor **jonge opkomende curatoren**, die nog prominente posities gaan innemen. Dit lijkt een vruchtbare strategie, aangezien hiermee een basis wordt gelegd voor een samenwerking die nog vele jaren mee gaat. Dankzij de lange termijn investering in internationale uitwisseling, maatwerk binnen het wijdvertakte netwerk en de ondersteuningsstructuur voor buitenlandse presentaties, weet het Mondriaan Fonds het hen **zo makkelijk en aantrekkelijk mogelijk** te maken om kunst uit Nederland te selecteren.

Tegelijkertijd weet het Mondriaan Fonds met het IBP de **toegang voor Nederland** tot het internationale circuit te vergoten en op die manier de internationale connectiviteit van kunstenaars, bemiddelaars en het publiek in Nederland te versterken.

Conclusie

Zoals blijkt uit de evaluatie van de Oriëntatieris en het Internationaal Bezoekers Programma heeft Europa nog altijd een voorsprong als het gaat om culturele infrastructuur en (overheids) steun voor verspreiding en ontwikkeling van kunst. Fondsen zoals het Mondriaan Fonds, die bereid zijn te **investeren in hun eigen kunstenaars en instellingen**, spelen een cruciale rol in het behouden van deze positie. Niet alleen door te investeren in het verspreiden en promoten van Nederlandse kunst, maar vooral ook door zich open en actief te blijven verhouden tot internationale ontwikkelingen; daarvan te **leren en de actuele kunstpraktijk in Nederland te blijven vernieuwen** in relatie tot de voortdurend veranderende werkelijkheid.

Geconcludeerd kan worden dat het Internationaal Bezoekers Programma een efficiënt en gewaardeerd stimuleringsprogramma is. De bezoeken van buitenlandse deskundigen aan Nederland hebben een blijvend positief effect op de kennis, de netwerken en de internationale uitwisseling van kunst en ideeën. Het IBP voldoet daarmee ruimschoots aan de achterliggende doelen en motivatie van het Mondriaan Fonds, namelijk het versterken van de zichtbaarheid en de positie van de Nederlandse kunstpraktijk in het buitenland. Bovendien draagt het bij aan de internationale connectiviteit van Nederlandse kunstenaars, bemiddelaars en het publiek.

Het Internationaal Bezoekers Programma is een (financieel) relatief bescheiden programma. Niettemin gaat er een sterke **innoverende werking** van uit op internationale netwerken, tentoonstellingspraktijk, kennis en publiek debat, die op **lange termijn doorwerkt**. Gezien het belang daarvan voor de sector wordt voortzetting op het huidige hoge niveau en zo mogelijk uitbreiding van het Bezoekersprogramma aanbevolen.

Deelnemers bezoekersprogramma tijdens Art Rotterdam. Vlnr: Augustus Serapinas, Paul Luckraft, Natasha Hoare, Steinar Sekkingstad, Jannecke de Vries (IBP 2017)

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en vraag

Het Mondriaan Fonds wil de ontwikkeling en de zichtbaarheid van beeldende kunst en cultureel erfgoed stimuleren, op die plekken van relevante artistieke en culturele ontwikkeling waar de markt zijn werk (nog) niet doet. Daarbij richt het Fonds zich op kunst en erfgoed uit Nederland in binnen- en buitenland. Voor de huidige periode worden drie accenten gelegd: zichtbaarheid, samenwerking en opdrachtgeverschap.

Het Internationaal bezoekersprogramma (IBP) is een van de programma's van het Mondriaan Fonds die bijdraagt aan internationale samenwerking, waarmee het fonds internationale belangstelling wil wekken voor hedendaagse kunst in Nederland en de positie daarvan in het buitenland wil versterken.

Het programma bestaat uit het uitnodigen van buitenlandse kunstprofessionals om zich met een op maat gemaakt programma te oriënteren in het Nederlandse kunstcircuit met als doel de internationale presentatie van kunstenaars uit Nederland.

Andere beleidsinstrumenten in dat verband zijn de oriëntatiereizen, residencies, ondersteuning voor presentaties in het buitenland en samenwerking met internationale erfgoedinstellingen.

Om de termijneffecten te monitoren is behoefte aan evaluatie van het Internationaal Bezoekers Programma voor de periode 2014-2018. Gevraagd is:

- Inventariseer de internationale bezoeken in deze periode.
- Inventariseer de resultaten daarvan.
- Toets de resultaten van het bezoekersprogramma aan de doelstellingen en beoogde effecten.
- Toets de kwaliteit en uitvoering van het programma en geef aanbevelingen voor verbeteringen.

1.2. Aanpak evaluatie

Allereerst is op basis van bureauonderzoek een inventarisatie en analyse gemaakt van het programma, het aantal deelnemers en bezochte instellingen, het werkveld

en de geografische herkomst van bezoekers, de meest bezochte instellingen in Nederland en de geografische spreiding van de afgelegde bezoeken. Daarbij is ondermeer gebruik gemaakt van jaarverslagen, reisprogramma's, bezoekersevaluaties en eigen onderzoek.

Vervolgens is op basis van een enquête onderzocht hoe het IBP doorwerkt na het bezoek. Met name op gebied van netwerk, kennis en concrete resultaten. Daartoe is een korte vragenlijst ontwikkeld en per mail uitgezet onder de deelnemers.

Daarnaast zijn enkele hosts in Nederland ondervraagd over hun ervaringen met het bezoekersprogramma.

In aanvulling op de vragenlijst is gereflecteerd op de keuze voor de bezoekers, de meerwaarde van het programma in de context van internationale verhoudingen en de (praktische) invulling van de bezoeken en de interactie met de Nederlandse kunstwereld. Hiertoe zijn telefonische interviews, mailwisseling en persoonlijke gesprekken gehouden met enkele internationale gasten en bezochte instellingen in Nederland. Bij de selectie is gekeken naar een evenredige spreiding uit de verschillende jaarprogramma's. Ook is gesproken met de opdrachtgever, in het bijzonder met Haco de Ridder, senior project officer international relations, over de beleidsuitgangspunten en uitvoering.

1.3. Leeswijzer

Eerst wordt kort de achtergrond gegeven van het programma en de beleidsuitgangspunten. Op basis van het onderzoek wordt in hoofdstuk 3 een inventarisatie gemaakt van de bezoeken over de periode 2014-2018 en volgt in hoofdstuk 4 een zogenaamde uitkomstenmonitor met de resultaten van het IBP. Aan het eind hiervan worden enkele aanbevelingen gedaan. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 gereflecteerd op het belang en maatschappelijk rendement van het bezoekersprogramma. De samenvatting en conclusie zijn bij wijze van managementsamenvatting aan het begin geplaatst.

Gelijktijdig zijn ook de Oriëntatierizen 2014-2018 geëvalueerd. Beide onderzoeken zijn apart gerapporteerd, maar met oog voor de synergie.

NB. In de tekst zijn de **IBP-deelnemers rood** en de genoemde **in Nederland gevestigde en werkzame kunstenaars of kunstprofessionals blauw** gemarkeerd.

2. Definitie Internationaal Bezoekersprogramma

2.1. Doelstelling, doelgroepen

Het Mondriaan Fonds nodigt buitenlandse gasten uit zich te oriënteren op de actuele ontwikkelingen in de kunst in Nederland. Het fonds wil internationale belangstelling wekken voor hedendaagse kunst in Nederland en de positie daarvan in het buitenland versterken. De gasten werken in musea en andere tentoonstellingsruimtes of zijn bijvoorbeeld zelfstandig curator of criticus. Zij krijgen een programma aangeboden dat helemaal aansluit bij hun werkpraktijk en interesse. Om deze programma's op maat te kunnen verzorgen, beschikt het Mondriaan Fonds over een uitgebreid netwerk van personen en organisaties uit de culturele sector in binnen- en buitenland.

2.2. Deelname en selectie

Deelname aan het Internationaal Bezoekers Programma is uitsluitend op uitnodiging van het Mondriaan Fonds. De selectie van gasten gebeurt op basis van suggesties van culturele instellingen, commissies, ambassades en consulatenposten, eigen research en expertise, en haakt in op de actualiteit, bijvoorbeeld ter voorbereiding van biënnales en andere internationale evenementen. Bij de keuze van de gasten voor het bezoekersprogramma houdt het Mondriaan Fonds rekening met de focus- en maatwerklanden van het kabinet. Daarbij lettend op kunstprofessionals en organisaties van wie zij in het buitenland veel spin-off verwacht.

Het Mondriaan Fonds nodigt zowel individuen als (samengestelde) groepen uit. Voor belangrijke Nederlandse events worden buitenlandse delegaties, van bijvoorbeeld curatoren, musea, verzamelaars, critici e.d. ontvangen. Het programma is sinds 1996 actief. Tot en met 2013 hebben 377 personen aan het programma deelgenomen.¹

Voor zowel het Internationale Bezoekersprogramma als de Oriëntatierizen werkt het Mondriaan Fonds nauw samen met Europese partners, zoals het Flemish Art

¹ Evaluatie Internationaal Bezoekers Programma 2009-2013. NB. De website van het Mondriaan Fonds vermeldt "ruim 300 deelnemers". <https://www.mondriaanfonds.nl/activiteit/bezoekersprogramma/>

Institute (Kunstenpunt) in België, de Danish Arts Agency in Denemarken en het Zwitserse Pro Helvetica die een vergelijkbaar bezoekersprogramma hebben.

2.3. Buitenlandbeleid Mondriaan Fonds

Internationalisering staat hoog op de agenda van het Mondriaan Fonds. Dat uit zich door verschillende activiteiten en samenwerkingen².

- Via het **Bezoekersprogramma** nodigt het fonds buitenlandse gasten uit zich te oriënteren op de actuele ontwikkelingen in de kunst in Nederland. Met het aanbieden van een programma dat aansluit bij de werkpraktijk en interesse van de buitenlandse gast, wil het fonds internationale belangstelling wekken voor hedendaagse kunst in Nederland en de positie daarvan in het buitenland versterken.
- De jaarlijkse **Oriëntatiereis** voor beeldend kunstenaars en bemiddelaars naar buitenlandse regio's die in opkomst zijn, levert de deelnemers ook een relevant internationaal netwerk op, draagt bij aan internationale zichtbaarheid van beeldende kunst uit Nederland en uitwisseling en dialoog met internationale circuits. De reizen zijn vaak het begin van een dialoog met langdurige relaties tot gevolg.
- Het **Nederlands paviljoen van de Biënnale van Venetië** fungeert als een belangrijk podium dat bijdraagt aan de uitstraling van kunst uit Nederland. Het maakt de productie van nieuw en actueel werk mogelijk en het stelt relevante onderwerpen in de kunst en de samenleving aan de orde. Het Mondriaan Fonds is als opdrachtgever verantwoordelijk voor de Nederlandse inzending. Daarnaast is er een **specifiek internationaal instrumentarium** dat gericht is op artistieke ontwikkeling, op uitwisseling en op de versterking van de internationale positie van beeldende kunst uit Nederland, zoals de **Bijdrage Presentaties Buitenland**, de **Internationale Ateliers**, en de **bijdrage voor presentaties op internationale kunst (-boeken) beurzen**.
- Het **fonds werkt samen** met organisaties als DutchCulture en het netwerk van internationale fondsen Visual Arts Platform, de ministeries van Buitenlandse Zaken en OCW en culturele medewerkers van Nederlandse ambassades wereldwijd. Het fonds sluit met activiteiten en presentaties op gezette tijden aan bij actuele ontwikkelingen en mogelijkheden voor

² Beleidsplan Mondriaan Fonds 2017-2020

presentatie in het buitenland, zoals het gastlandschap (samen met Vlaanderen) tijdens de Buchmesse in Frankfurt in 2016.

2.4. Internationaal Beleidskader

Het internationaliseringbeleid van het Mondriaan Fonds sluit aan bij het Internationaal Beleidskader van het kabinet. In deze periode is dat respectievelijk het Internationaal Beleidskader 2013-2016 en het Internationaal Beleidskader 2017-2020.

In een steeds verder globaliserend speelveld is het internationaliseringbeleid voor alle cultuurfondsen een belangrijke pijler. Om geslaagde internationale samenwerking mogelijk te maken is een sterk samenspel vereist van de vele partijen die betrokken zijn.

In de brief Meer dan kwaliteit³ wordt de visie van toenmalig minister Halbe Zijlstra van OCW op het internationaal cultuurbeleid voor de periode 2013-2016 uiteen gezet. Uitgangspunt is dat culturele instellingen en kunstenaars zelf aan hun internationale activiteiten in het buitenland vorm en inhoud geven. Het kabinet kiest voor een scherpere focus en structurele samenwerking met lokale partners, met de buitenlandse vraag als vertrekpunt. De versterking van het Nederlands economisch belang is voor het eerst expliciet als doel van het internationaal cultuurbeleid geformuleerd, in lijn met het algemene kabinetsbeleid.

De doelen uit Meer dan kwaliteit bieden de beleidscontext voor de oriëntatiereizen:

- Een aantoonbaar toegenomen vraag naar topinstellingen en kunstenaars om zich op internationale podia en festivals te presenteren;
- Een kwalitatief hoogwaardige presentie van Nederlands bewezen talent en vernieuwend aanbod op de relevante presentatieplekken, zoals beurzen en grote internationale evenementen en show-cases, filmfestivals, biënnales en podiumkunstenfestivals;
- Positieve aandacht voor Nederland die leidt tot duurzame relaties en uitwisseling.

Met het Beleidskader 2017-2020⁴ wordt de eenzijdige focus op de economische waarde van cultuur, en het exporteren van de Nederlandse cultuur weer losgelaten. Met de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB)

³ [Beleidskader Internationaal Cultuur Beleid 2013-2016](#)

⁴ Beleidskader Internationaal Cultuur Beleid 2017 – 2020

en de Raad voor Cultuur constateert OCW dat dit een smalle benadering is die onvoldoende recht doet aan de breedte van de internationale culturele praktijken en de waarde van cultuur die daarmee tot stand komt: intrinsiek, maatschappelijk en economisch.

Voor de periode 2017-2020 staat de aandacht voor zowel de intrinsieke en maatschappelijke waarde van cultuur, als de economische waarde weer centraal. De nadruk ligt op het belang van uitwisseling, netwerken en wederkerigheid: het internationaal cultuurbeleid is meer dan een exportbeleid. Het kabinet zegt in dat verband meer ruimte te gaan bieden voor maatwerk en initiatieven uit het veld; inzet op de verbindende rol die cultuur internationaal kan spelen, met een focus op de ring rond Europa en ondersteuning van culturele diplomatie wereldwijd.

In het Internationaal Beleidskader 2013-2016 worden als prioriteitslanden benoemd: Duitsland, België (Vlaanderen), Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Italië, Frankrijk, Spanje, Brazilië, Turkije, Rusland, China, India, Zuid Afrika, Indonesië en Japan. Daarnaast onderzoekt het ministerie in deze periode de samenwerking met de Arabische regio. Ook centraal Europa en Oost Europa heeft de aandacht van het kabinet.

In het beleidskader 2017-2020 geldt als eerste doelstelling de internationale uitwisseling, samenwerking en reputatie versterking van de Nederlandse culturele sector. De inhoudelijke en financiële bundeling en samenwerking richt zich daarbij op de volgende focuslanden: België/Vlaanderen, China, Duitsland, Frankrijk, Indonesië, Turkije, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en zes maatwerklanden: Japan, Italië, Zuid-Afrika, Brazilië, en Suriname. Ten tweede wil het internationaal cultuurbeleid bijdragen aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld, Het kabinet beperkt zich daarbij tot zeven landen rondom Europa: Egypte, Libanon, Mali, Marokko, Palestijnse Gebieden, Turkije en Rusland.

Daarnaast hebben de fondsen de ruimte om eigen afwegingen te maken – in lijn met het door de Raad voor Cultuur onderstreepte belang om te kijken naar (opkomende) culturele en creatieve hotspots.

2.5. Budget

Voor de uitvoering van het programma heeft het Mondriaan Fonds middelen beschikbaar in het kader van het Internationaal Cultuurbeleid, gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Daarnaast is een deel van de middelen beschikbaar gesteld door het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Diverse partners leveren een bijdrage aan het programma en de ontvangst. Gemiddeld bedroegen de reguliere kosten voor het Mondriaan Fonds €50.201,= per jaar⁵. De kosten variëren jaarlijks afhankelijk van het aantal deelnemers, de tickets, de reisduur en de eventuele eigen bijdrage van de deelnemers.

2.6. Communicatie en follow up

Het Mondriaan Fonds hecht sterk aan het vergroten van de zichtbaarheid van kunst en het fonds. Het buitenlandbeleid en in het bijzonder de internationale bezoekersprogramma wordt onder de aandacht gebracht via de website, nieuwsberichten en directe mails aan het professionele netwerk.

Het Mondriaan Fonds heeft afgelopen periode een **nieuwe digitale wereldkaart** ontwikkeld die alle internationale activiteiten waaraan het fonds bijdraagt zichtbaar maakt. De kaart toont de zichtbaarheid van beeldende kunst uit Nederland in het buitenland, waar het fonds aan heeft bijgedragen en de variëteit van de bijdragen: van de jaarlijkse oriëntatiereis tot de presentatie van hedendaagse beeldende kunst uit Nederland door buitenlandse instellingen.

Jaarlijks publiceert het Mondriaan Fonds een actueel overzicht van het **programma met de internationale bezoeken** op de website. Elke bezoeker wordt geïntroduceerd en met een foto en kort CV voorgesteld.

Na afloop van het bezoek wordt aan de buitenlandse gasten een **evaluatieformulier** voorgelegd. Om de 5 jaar vindt een **termijnevaluatie** plaats. De aanbevelingen uit de jaarlijkse evaluaties van de deelnemers zijn telkens verwerkt in het nieuwe programma.

Het Mondriaan Fonds houdt ook na het bezoek contact. De Prins Claus Awards, Biënnale van Venetië en de vele internationale tentoonstellingen en biënnales zijn daarin belangrijke contactmomenten.

Regelmatig volgen op het bezoek een of meerdere aanvragen voor subsidiëring van een project. Buitenlandse instellingen kunnen een aanvraag doen voor een "Bijdrage presentatie buitenland". Hiermee kan men een werk uit Nederland in het

⁵ De reguliere kosten van het Internationaal Bezoekers Programma 2014-2108 van het Mondriaan Fonds bedragen respectievelijk: €49.783 in 2014; €46.570 in 2015; €51.232 in 2016; €49.425 in 2017 en €54.995 in 2018 (gemiddeld €50.201).

buitenland tonen en/of een bijdrage vragen voor een nieuwe productie.

Vlnr: Verzamelaars William Lim, Oei Hong Djien, Natasha Sidharta, Wiyu Wahono en Martijn van Nieuwenhuizen bij het Stedelijk Museum in Amsterdam (IBP 2014).

5-9 March – Jorge Fernández Torres

26-30 March – Marie Griffay

23-27 April – Lu Yangli

14-18 May, curators from Cuba and the United States

4-8 June – Sang Un Jeon

18-22 June – Antariksa

IBP 2018

3. Inventarisatie 2014-2018

Over de periode 2014-2018 is een inventarisatie en analyse gemaakt van het programma, de deelnemers en bezochte instellingen.

3.1. Aantal deelnemers

Inventarisatie van het aantal deelnemers aan het Internationaal Bezoekers Programma geeft het volgende beeld.

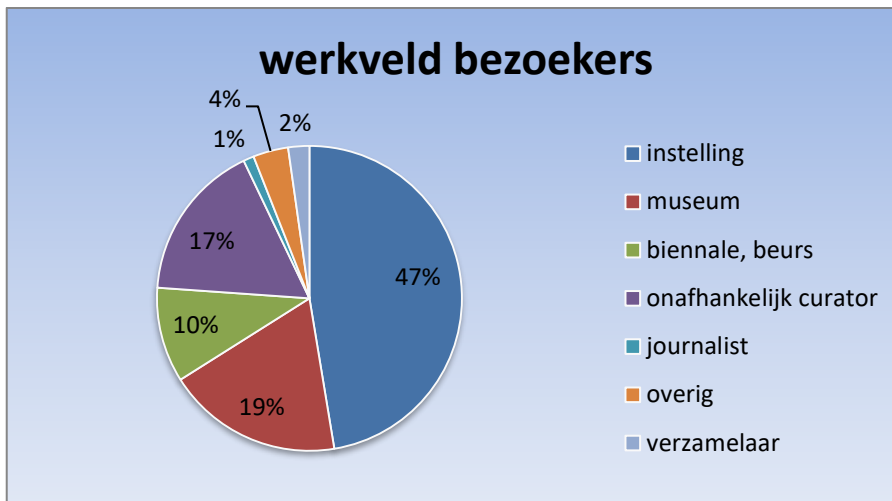
jaar	2014	2015	2016	2017	2018	totaal
aantal deelnemers	56	61	50	51	47	265

In deze periode hebben 265 internationale kunstprofessionals uit 44 verschillende landen een bezoek gebracht aan Nederland, gemiddeld 53 bezoekers per jaar. Dat is een forse groei. In de periode 2004-2008 ontving het Mondriaan Fonds gemiddeld 19 bezoekers per jaar. In 2009-2013 waren dat er 29 per jaar. Sinds de start in 1996 hebben inmiddels ruim 642 internationale bezoekers Nederland bezocht in het kader van het bezoekersprogramma⁶. Vooral groepsontvangsten in samenwerking met evenementen als Art Rotterdam en Amsterdam Art Weekend namen toe. Doordat bezoekers zelf hun reiskosten betalen, kon met het beschikbare budget toch groei van het aantal bezoekers gerealiseerd worden.

3.2. Werkveld deelnemers

Op basis van de bezoekl ijsten is gekeken naar de achtergrond van de genodigden en zijn zij naar werkveld gecategoriseerd. Onderstaande grafiek toont de verhouding naar werkveld.

⁶ In de Evaluatie IBP 2009-2013 werden 377 bezoekers geteld sinds de start van het programma in 1996. Uit de huidige onderzoeksperiode komen daar 265 deelnemers bij.

Verhouding internationale bezoekers naar werkveld 2014-2018

De meerderheid van de genodigde gasten is directeur of curator van een instelling of museum, resp. 47% en 19% (was 39% en 17%). In de onderzoeksperiode is 10% van de genodigden directeur of curator van een van de internationale biënnales. Daarnaast worden onafhankelijke curatoren uitgenodigd, maar liefst 17% tegenover 9% in de vorige periode. Dit zijn zowel jonge, opkomende curatoren als ook gerenommeerde curatoren van eerdere biënnales en festivals. Diverse malen zijn kunstjournalisten en critici uitgenodigd, bijvoorbeeld rond Unseen en de RijksOpen. Daarnaast zijn particuliere verzamelaars ontvangen, evenals enkele onderzoekers.

3.3. Herkomst van de bezoekers

Het Mondriaan Fonds hecht aan de spreiding van herkomst van bezoekers, zowel uit West Europa en Noord Amerika, als (juist) ook uit opkomende regio's of landen die nog minder op de culturele kaart staan. Daarom is gekeken naar de herkomst van de bezoekers. De volgende inventarisatie is gemaakt op basis van de door hen opgegeven woon/werkplaats van de bezoekers 2014-2018. Het toont een breed uitnodigingsbeleid met bezoekers uit 44 verschillende landen uit alle delen van de wereld. Verdeeld naar continenten ontstaat het volgende beeld.

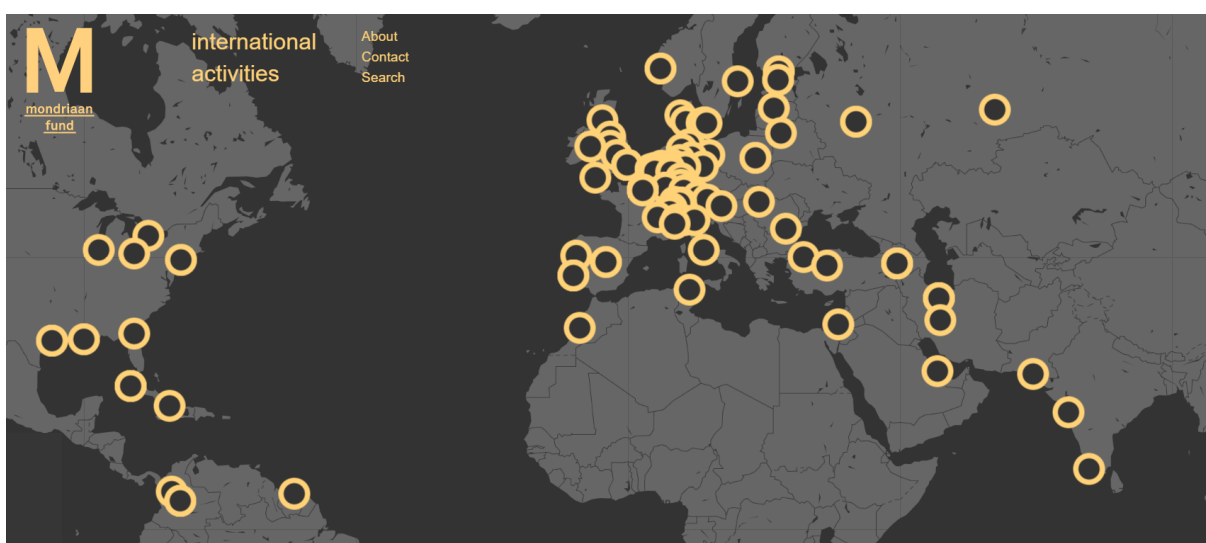
Herkomst bezoekers	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Europa	29%	39%	59%	36%	41%	66%	62%	64%	57%	63%
Noord Amerika	4%	14%	8%	18%	6%	5%	7%	12%	8%	12%
Oceanië	4%	0%	0%	0%	3%	0%	0%	2%	0%	0%

Zuid Amerika en Cariben	17%	18%	5%	32%	0%	2%	11%	4%	2%	14%
Azië	17%	11%	10%	9%	47%	25%	16%	14%	28%	10%
Afrika	29%	18%	18%	5%	3%	2%	3%	4%	6%	2%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Opvallend in de periode 2014-2018 is de sterkere nadruk op bezoekers uit Europese regio's. Uit Afrika waren deze periode aanzienlijk minder deelnemers aan het bezoekersprogramma. Er zijn enkele pieken te zien in opvolging van de oriëntatiereizen. Zo werd in 2017 een groep uit Iran en Armenië in Nederland ontvangen en in 2018 een groep uit Cuba en Colombia.

In de beginjaren, vanaf 1996, worden overwegend gasten uit Noord-Amerika en Europa uitgenodigd. In de periode 2004-2008 is de verhouding westerse en niet-westerse deelnemers ongeveer 2:1. In de periode 2009-2013 zijn er gemiddeld evenveel bezoekers uit westerse als uit niet westerse regio's. In de periode 2014-2018 neemt het aandeel bezoekers uit de "global South" af: een derde van de gasten komt uit Zuid Amerika of de Cariben, Azië, Afrika; tweederde uit Europa, Noord Amerika of Oceanië. Deze verschuiving ten opzichte van de voorgaande periode wordt verklaard door het gewijzigde beleidskader. Internationale cultuurbeleidsmiddelen moeten volledig ten goede komen aan de benoemde focus en maatwerklanden. Andere ontvangsten zijn er daardoor in mindere mate en werden met andere internationale middelen gefinancierd.

De culturele achtergrond en identiteit van de internationale bezoekers laat zich overigens niet eenzijdig aflezen aan de geografische herkomst. Velen wonen en werken in een meervoudige culturele realiteit.

3.4. Selectie en programma partners

Nederland kent een aantal grote, internationaal georiënteerde en jaarlijks terugkerende events, zoals Unseen, Art Rotterdam, Art Amsterdam Week, RijksOpen, Jan van Eyck open dagen. Het Mondriaan Fonds werkt hiermee nauw samen. Ook wordt samengewerkt met de diverse ambassades, consulaten en landeninstututen voor kunst. In de periode 2014-2018 leveren de volgende organisaties een bijdrage aan de uitnodiging en ontvangst van de internationale gasten.

Jaar	Nederlandse events en samenwerkingspartners
2014	Amsterdam Art Week, Art Rotterdam, De Appel / Witte de With, Rijksakademie, Jan van Eyck academie, Huis Marseille, SMBA, Unseen / FOAM Nederlandse ambassades van Hongarije, Duitsland en China, Dutch Culture (in het kader van Nederland-China), BAM (in het kader van Nederland-Vlaanderen), DAA
2015	Amsterdam Art Week, Art Rotterdam, Prins Claus Awards, Unseen BAM, de Nederlandse ambassades in Berlijn en Tokyo, het consulaat en de ambassade in New York, Parijs en Rome, Korea Arts Management Service
2016	Amsterdam Art Week, Art Rotterdam & Witte de With, Prins Claus Awards, Sonsbeek 2016, Unseen Nederlandse ambassades van India, Japan, Korea, Zweden, Iran, Spanje, de Verenigde Staten, Canada en Frankrijk, het Nederlands consulaat in New York
2017	Amsterdam Art Week, Art Rotterdam, Prins Claus Awards, Unseen, Bonnefantenmuseum / Preview Lyon Biennale Nederlandse ambassades in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland, Oostenrijk, Japan en Iran, DAF, Pro Helvetia, Kunstenpunt
2018	Amsterdam Art Week, Art Rotterdam, Prins Claus Fonds, Unseen, Bonnefantenmuseum, Stedelijk Museum Nederlandse ambassades in Cuba, Korea, de Verenigde Staten, Indonesië, Frankrijk, Colombia en Zimbabwe, Kunstenpunt

Overzicht van de partner events en samenwerkingspartners IBP 2014-2018

Samenwerking en co financiering stelt het Mondriaan Fonds in staat om het programma en het aantal genodigden uit te breiden. Daarbij zorgen de diverse

samenwerkingspartners voor een bredere inbedding en meer kansen op follow up en lange termijn effecten. Zo kan optimaal van ieders expertise gebruik gemaakt worden.

3.5. Delegaties bij Nederlandse evenementen

Een steeds meer beproefde vorm van het IBP is de ontvangst van **delegaties** en specifieke (samengestelde) groepen voor belangrijke evenementen in Nederland, zoals Unseen, Amsterdam Art Weekend en Art Rotterdam. Hiervoor wordt een speciaal programma samengesteld. In de periode 2014-2018 werden tijdens Art Rotterdam en Amsterdam Art Weekend gemiddeld 12 IBP deelnemers ontvangen. Bij Unseen gemiddeld 5 en rond de Prins Claus Awards variërend van 1 tot 6 (in 2015). Ook ontving het Mondriaan Fonds delegaties voor de benefietbijeenkomst van De Appel en Witte de With, een bezoekersprogramma voor verzamelaars; een programma voor Koreaanse bezoekers en een bezoek van een Chinese delegatie (i.s.m. Dutch Culture).

Als **follow up van de oriëntatieris** worden jaarlijks een aantal kunstprofessionals uit de bezochte landen van het jaar daarvoor uitgenodigd in Nederland. In deze periode waren zij afkomstig uit Oost-Europa, Latijns-Amerika, Japan en Korea, Iran en Armenië en de Verenigde Staten en Cuba. Jaarlijks worden in dat kader zeven à acht personen uitgenodigd.⁷ Op deze manier worden de opgedane contacten tijdens de oriëntatieris bestendigd en worden wederzijdse netwerken en resultaten gestimuleerd.

3.6. Programma

Naast de inventarisatie van de bezoekers, is ook gekeken naar het programma. Per genodigde worden doorgaans 7 tot soms meer dan 20 bezoeken afgelegd – afhankelijk van de duur van het verblijf. De programma's zijn intensief, zeker als meerdere steden worden bezocht. De gasten bezoeken musea, presentatie-instellingen, manifestaties, festivals, beurzen en de diverse cultuurfondsen, maar ook particuliere collecties en alternatieve art spaces. Atelierbezoek en kleinschalige organisaties worden vooral bezocht bij specifieke interesse.

⁷ Elk jaar wordt een groep van de oriëntatieris van vorig jaar ontvangen, In 2015 kon meteen een groep van 7 professionals van de 2015-oriëntatieris uitgenodigd worden, plus 8 van het jaar daarvoor. In 2016 was er daarom geen OR-groep.

Drie voorbeelden van programma's uit IBP 2017

Als **follow up van de Oriëntatiereis** naar Iran en Armenie, werd verzamelaar en curator **Ali Bakthiari** (ABbookness) in Nederland uitgenodigd. Van 22-27 mei 2017 bezocht hij Foam, Stedelijk Museum, Mediamatic, Rijksakademie, Photo museum Den Haag, Gem, Haags Gemeente Museum, 1646, Nest, Stroom, Tale of a Tub, Mama, Museum Boijmans van Beuningen, De Ketelfactory, Museum Kranenburgh, Kunstfort Vijfhuizen and Cobra Museum.

Rondom **Amsterdam Art 2017** stelt het Mondriaan Fonds een speciaal IBP Curators Program samen voor 15 gasten. Eén van hen is independent curator **Lizaveta Matveeva** uit St. Petersburg. In 5 dagen in november bezoekt zij zo'n twintigtal toonaangevende musea, instellingen en alternatieve art spaces: Rijksakademie, Amsterdam Art Weekend, De Appel, If I Can't Dance, I Don't Want To Be Part Of Your Revolution, Veem House for Performance, ISO Isolatorweg 17, Cobra Museum, Eenwerk, Oude Kerk, Prince Claus Fund Gallery, Kunstverein, en vele galleries.

Freelance Curator, **Tandazani Dhlakama**, momenteel werkzaam als curator Education and Public Programming van de National Gallery of Zimbabwe in Harare en de Zuid Afrikaanse freelance curator **Thato Mogotsi** uit Kaapstad, werden rondom de **Prins Claus Awards** uitgenodigd. Zij verbleven van 4-8 december 2017 in Nederland en bezochten instellingen in Amsterdam, Rotterdam, plus uiteraard de Prins Claus Award uitreiking, in aanwezigheid van de Koninklijke familie. Het programma bestond uit bezoek aan Witte de With; Print Room; Nederlands Fotomuseum; De Appel; Stedelijk Museum, Thami Mnyele Foundation; Arti et Amicitiae; Rijksakademie; No Man's Art Gallery; EenWerk. In het Compagnietheater namen zij deel aan een avondprogramma met alle Prins Claus Laureaten - LOUDER THAN WORDS: Global Leaders on the Frontline of Culture.

3.7. Meest bezochte instellingen

Op basis van de programma's en de enquête (N=78) kan een top 20 worden opgesteld van de meest bezochte instellingen in het kader van het IBP 2014-2018.

Top 20	Bezochte organisaties IBP 2014-2018	Plaats
1	Stedelijk Museum Amsterdam	Amsterdam
2	Rijksakademie	Amsterdam
3	De Appel	Amsterdam
4	FOAM / Unseen	Amsterdam
5	EYE	Amsterdam
6	Witte de With	Rotterdam
7	Art Rotterdam	Rotterdam
8	Boijmans van Beuningen	Rotterdam
9	Prince Claus Fund	Amsterdam
10	De Ateliers	Amsterdam
11	Casco	Utrecht
12	Oude Kerk	Amsterdam
13	Amsterdam Art Weekend	Amsterdam
14	Van Abbe museum	Eindhoven
15	BAK	Utrecht
16	If I Can't Dance	Amsterdam
17	Nest	Den Haag
18	Tale of a Tub	Rotterdam
19	Stroom	Den Haag
20	TENT	Rotterdam

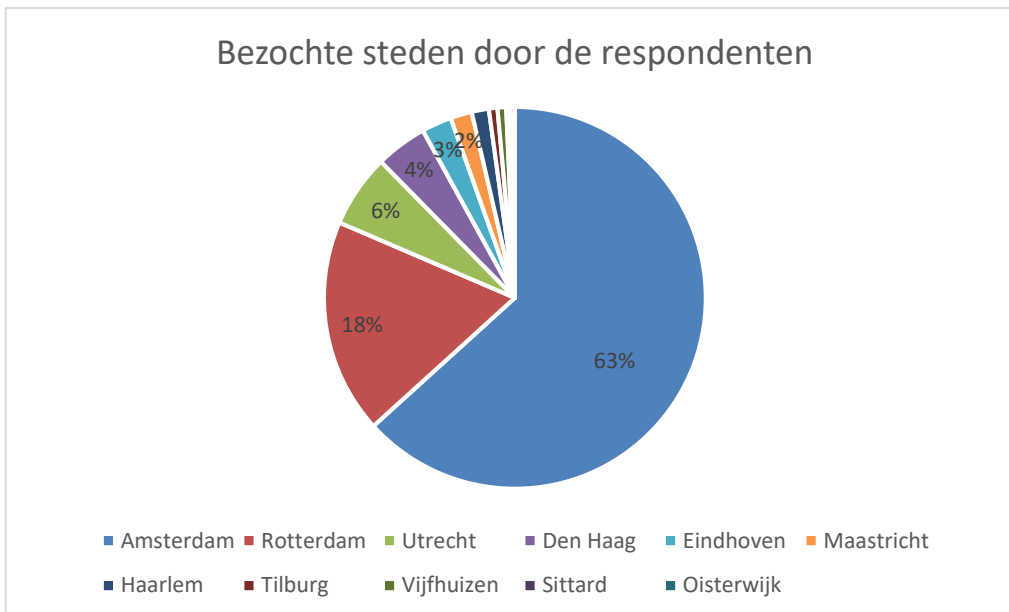
bron: enquête 2019

Stedelijk Museum en de Rijksakademie worden het meest genoemd als bezochte organisaties; zij zijn evenals de voorgaande periode onverminderd populair bij de IBP gasten. Andere veel bezochte instellingen zijn: De Appel, Witte de With, FOAM en EYE en Museum Boijmans van Beuningen.

3.8. Geografische spreiding bezoeken

Aan de hand van de genoemde bezoeken, wordt een beeld verkregen van de geografische spreiding van het bezoekersprogramma.

Merendeel van de respondenten (N=78) heeft Amsterdam bezocht, 18% noemt Rotterdam, 6% Utrecht. Vooral het Van Abbe Museum Eindhoven, de Jan van Eyck academie en Bonnefantenmuseum Maastricht vormen de trekkers buiten de Randstad. Daarnaast werden ondermeer het Frans Hals Museum en de Nieuwe Vide in Haarlem, Textielmuseum en De Pont in Tilburg, Keramisch Werkcentrum in Oosterwijk, Het Domein in Sittard en Kunstfort Vijfhuizen meer dan eens genoemd.

Geografische spreiding van de bezochte instellingen 2014-2018 volgens de respondenten (enquête N=78)

Geografische spreiding van de bezoeken in Nederland is geen doel op zichzelf. Wat niet wegneemt dat er oog is voor relevante ontwikkelingen buiten de Randstad. In de samenstelling van het bezoekschema spelen uiteraard het doel, de belangstelling van de bezoeker en de beperkte duur van het verblijf in Nederland een rol. Diverse respondenten waarderen het bezoek aan andere steden, bijvoorbeeld:

... it was particularly helpful to see not only museums in Amsterdam, but in Haarlem, Rotterdam, Den Hague, and Bergen. Seeing their buildings, galleries, and variety of approaches to exhibition-making was very inspiring. **Janet Bishop** San Francisco Museum of Modern Art, USA (IBP 2015).

3.9. Conclusie inventarisatie

In de periode 2014-2018 hebben 265 strategisch gekozen internationale kunstprofessionals uit 44 landen een bezoek gebracht aan Nederland, in het kader van het Internationaal Bezoekers Programma van het Mondriaan Fonds, gemiddeld 53 bezoekers per jaar. Dit is een forse groei ten opzichte van de voorgaande periode. Sinds de start in 1996 hebben inmiddels 642 internationale bezoekers Nederland bezocht in het kader van het bezoekersprogramma.

Deelnemers zijn directeuren en curatoren van prestigieuze biënnales, musea en kunstinstellingen, maar ook onafhankelijke curatoren en critici. Qua geografische herkomst van de bezoekers was tweederde afkomstig uit Europa, Noord Amerika of

Oceanië en een derde uit Azië, Zuid Amerika, Afrika.

De genodigden bezoeken musea, presentatie-instellingen en ateliers maar ook manifestaties, festivals, beurzen en de diverse cultuurfondsen. De meest bezochte instellingen zijn het Stedelijk Museum, de Rijksakademie, De Appel, FOAM/Unseen, EYE, Witte de With, Art Rotterdam, Museum Boijmans van Beuningen Prins Claus Fonds en de Ateliers. Hoewel de meeste bezoeken in de hoofdstad worden afgelegd, worden ook andere steden bezocht, waaronder Eindhoven, Tilburg, Maastricht.

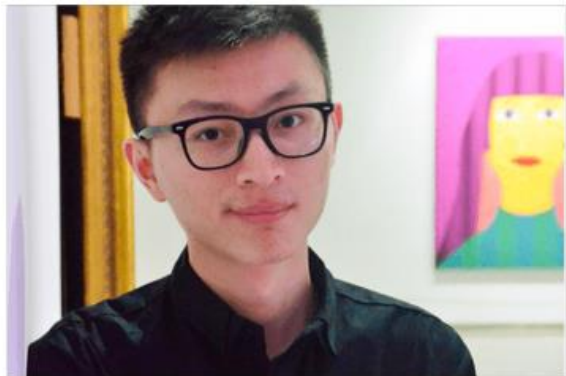
1-5 May – Lewis Biggs

23-27 May, curators from Armenia and Iran

29 May-2 June – Rashid Rana (cancelled)

17-21 July – Chen Che

11 – 15 September – Maayan Sheleff

21-24 September – Unseen Amsterdam 2017
(Anthony Downey, Bill Hunt, Rebecca Senf & Stanley Wolukau-Wanambwa)

IBP 2017

4. Uitkomstenmonitor

In deze uitkomstenmonitor worden de resultaten van 5 jaren Internationaal Bezoekers Programma geïnventariseerd ten aanzien van netwerk, concrete projecten en kennis.

4.1. Enquête en representatieve respons

Voor deze evaluatie is een enquête onderzoek⁸ uitgevoerd onder alle 265 deelnemers aan het bezoekersprogramma 2014 - 2018. Daarvan hebben 78 personen gerepondeerd. Met de **respons van 30%** een voldoende representatief beeld te geven van de termijneffecten voor de internationale bezoekers van de afgelopen vijf jaar. Deze respons is vergelijkbaar met die van de beleidsevaluatie 2009-2013. Toen respondeerden 49 van de in totaal 147 deelnemers (33%).

4.2. Netwerk

4.2.1. Merendeel houdt contact

Een belangrijke indicator voor het succes van het bezoekersprogramma is het internationale netwerk. Uit de inventarisatie blijkt dat **87% van de bezoekers** nog contact onderhoudt met één van de bezochte instellingen of personen in Nederland. Dit is een aanzienlijk resultaat. 13% geeft aan geen enkel contact meer te onderhouden, een respondent heeft de vraag niet ingevuld.

Gevraagd is te specificeren met welke bezochte instellingen of personen nog contact wordt onderhouden. In totaal worden spontaan ca. 87 Nederlandse contactpersonen met name genoemd, 88 instellingen en een aantal niet nader benoemde contacten 'diverse galleries, een aantal kunstenaars of leden van de

⁸ Door middel van een enquête is onderzocht hoe het IBP doorwerkt na het bezoek aan Nederland. De vragen hebben betrekking op netwerkvorming, concrete projecten en kennisontwikkeling – conform de doelstellingen van het IBP. Daarnaast is de tevredenheid getoetst. Van het Mondriaan Fonds is een geactualiseerde adreslijst ontvangen. Na een vooraankondiging en verzoek om medewerking van Christine Lindo, tot 1 maart 2019 plaatsvervangend directeur Mondriaan Fonds, is begin maart door de onderzoekers de vragenlijst verstuurd (zie bijlage). Aan de non respondenten is in april tweemaal een herinnering verstuurd. Dit heeft geleid tot een goede respons, vergelijkbaar met voorgaande evaluaties, waarmee in zijn algemeenheid conclusies getrokken kunnen worden.

groep'. Een aantal Nederlandse personen en instellingen springt eruit als actieve netwerkers; zij worden door vier of meer respondenten als actief contact benoemd: kunstenaar [Patricia Kaersenhout](#) (5 x) en instellingen als [Witte de With Rotterdam](#) en [Stedelijk Museum Amsterdam](#) (7 x) en de [Rijksakademie](#) (6 x). Gemiddeld resulteert het bezoek aan Nederland in **2,5 blijvende netwerkcontacten in Nederland** voor de internationale bezoekers⁹.

Ook de synergie in de groep zorgt voor uitwisseling onderling. Zo nodigde IBP-genoot [Maria Arusoo](#), directeur van het centrum voor hedendaagse kunst in Tallinn, [Sebastian Cichocki](#) (beiden IBP 2014) uit om de inzending voor het paviljoen van Estland voor de 57ste Biënnale van Venetië te jureren. In totaal onderhoudt **73% van de respondenten nog contacten met hun mede-deelnemers** aan het IBP. 17% geeft aan geen contact meer te onderhouden. Voor 10% van respondenten was de vraag niet van toepassing, omdat men alleen reisde.

4.2.2. Netwerk blijft waardevol

Vrijwel alle bezoekers (92 %) beoordelen de opgedane contacten als **waardevol voor hun huidige beroepspraktijk**. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in een actief netwerk, dat tot waardevolle uitwisseling, samenwerking en concrete resultaten leidt, en een min of meer passief netwerk. Opvallend is dat de meerderheid de Nederlandse contacten tot het **actieve netwerk** rekent. Uit de respons blijkt bovendien geen noemenswaardig verschil tussen de diverse bezoeken; bezoekers uit 2014 houden contact, evengoed als die uit 2018. Er lijkt dus sprake van een lange termijn effect. Ook het passieve netwerk wordt relevant gevonden, omdat het makkelijk aan te spreken wanneer dat in de toekomst nodig mocht blijken.

Het antwoord van curator [Alexia Tala](#), Santiago, Chili laat zien dat het opgedane netwerk in Nederland, dankzij IBP 2014, nog steeds relevant is voor haar huidige praktijk:

“Absolutely, when the new museum was curating the last Triennial through Helga Christoffersen I advised them on Chilean artists. [Martijn van Nieuwenhuizen](#) and myself have put together a proposal to curate a show of Lotty Rosenfeld at the Stedelijk Museum. I have visited Amsterdam 3 more times after my visitors programme and the orientation trip and Haco de Ridder has been so instrumental every time to advice on what to see or who to meet,

⁹ Vrijwel iedereen noemt meer dan één contact. Meestal worden drie tot vijf contactpersonen genoemd, één respondent onderhoudt nog actief contact met 13 personen en instellingen in Nederland.

for example this last december as I am curating the **Guatemalan Biennial 2020**, he helped me to have a meeting with Arts Collaboratory for possible help for collaborating. Also advised me on many institutions and Mondriaan itself on funding programmes for the biennial.”

Antariksa van KUNCHI Cultural Studies Center Yogyakarta, Indonesië (IBP 2018) vindt het als Indonesische kunsthistoricus van belang contact te hebben met Nederlandse musea die collecties hebben over Indonesische kunst en geschiedenis.

Nazaret Karoyan, Institute for Contemporary Art, Yerevan, Armenië (2017) meldt dat Nederland een belangrijke plaats krijgt in het volgende festival dat hij organiseert:

“... We are preparing a **Dutch focus** in the frame of the 6th edition of our ARÉ performing Arts Festival in 2020.”

Dankzij een grote mobiliteit en social media is het gemakkelijk om het contact actief te onderhouden. Men komt elkaar regelmatig tegen bij internationale biënnales, tentoonstellingen en activiteiten. Zo verwoordt een respondent:

“I bump into most of the people I met in Holland at main venues such as Venice Biennale, or Berlin Biennale and is nice to keep those contacts alive as projects might always develop from this relationships.”

4.2.3. Conclusie netwerk: opgedane contacten blijken duurzaam

Uit de inventarisatie blijkt dat **87% van de bezoekers** nog contact onderhoudt met één van de bezochte instellingen of personen in Nederland. Gemiddeld resulteert het bezoek aan Nederland in **2,5 blijvende netwerkcontacten in Nederland** voor de internationale bezoekers¹⁰.

Daarnaast onderhoudt 73% van de respondenten nog **contacten met hun mede-deelnemers aan het IBP**. Voor 10% van respondenten was de vraag niet van toepassing, omdat men alleen reisde. Vrijwel alle bezoekers (92 %) beoordelen de opgedane contacten als **waardevol voor hun huidige beroepspraktijk**. Opvallend is dat de meerderheid de Nederlandse contacten tot het **actieve netwerk** rekent. Uit de respons blijkt bovendien geen noemenswaardig verschil tussen de diverse

¹⁰ Vrijwel iedereen noemt meer dan één contact. Meestal worden drie tot vijf contactpersonen genoemd, één respondent onderhoudt nog actief contact met 13 personen en instellingen in Nederland.

bezoekjaren; bezoekers uit 2014 houden contact, evengoed als die uit 2018. De opgedane contacten leiden tot een **duurzame uitbreiding van het netwerk**.

Hoewel de verantwoordelijkheid voor opvolging van het contact bij het veld zelf ligt, speelt ook het Mondriaan Fonds een cruciale rol om de contacten warm te houden. De inspanningen om herhaalbezoek en synergie in de diverse beleidsprogramma's tot stand te brengen door residencies voor kunstenaars en bemiddelaars, bezoekersprogramma en oriëntatierizen te verbinden, evenals uitnodigingen rond de Biënnale in Venetië, werpen zichtbaar vruchten af voor de bestendiging van de opgedane contacten. Ook de uitnodiging voor het bijwonen van de Prins Claus Awards worden herhaaldelijk door respondenten genoemd als gelegenheid om betrokken te blijven en de banden warm te houden. Het Mondriaan Fonds blijft voor de internationale bezoekers een vraagbaak en spil.

4.3. Concrete resultaten

4.3.1. Meerderheid boekt resultaat

Maar liefst **71% van de internationale gasten geeft aan dat het bezoek aan Nederland direct of indirect tot concrete resultaten** heeft geleid. De respondenten (N=78) noemen bijna 100 projecten naar aanleiding van hun bezoek aan Nederland, gemiddeld **1,25 projecten per bezoeker** (dat is minder dan in de periode 2009-2013, toen er gemiddeld 2 projecten per bezoeker waren). Voor zo'n 30% van de respondenten heeft het bezoek aan Nederland (nog) niet tot resultaten geleid. Maar daarvan heeft **bijna de helft wel concrete plannen** voor de nabije toekomst. De rest heeft geen concrete plannen – al sluiten sommigen later resultaat niet uit. De redenen waarom het bezoek niet tot resultaat leidt, zijn uiteenlopend. De volgende redenen werden genoteerd:

- Visitekaartjes uitgewisseld, mails gestuurd, maar geen feed back gekregen;
- Het museum programma lag al vast voor het komende jaar;
- Geprobeerd, maar het lukte uiteindelijk niet met de planning;
- Geprobeerd, maar geen financiering gevonden;
- Nog geen tijd gehad.

Een respondent (IBP 2016) verwacht van een dergelijk kort bezoek geen directe resultaten; zij zegt:

“A two day visit is very short to build new networks - rather, it opens doors towards knowing a scene better. Also as a curator, a lot of the exhibitions we

visit are not necessarily for immediate result or outcome - they are part of an awareness of what practices and discourses are encouraged in other scenes, other institutions, to know what happens on the art scene and to connect in a privileged way with colleagues, on a non-competition base, which is rare.”

4.3.2. Aantal en soort resultaten

De genoemde uitkomsten zijn als volgt onder te verdelen.

Resultaten van de respondenten Internationaal Bezoekers Programma 2014-2018	Enquête N=78
Tentoonstellingen en projecten	30%
Curatorschappen	17%
Publicaties	9%
Selectie voor Biënnales/Triënnales	9%
Samenwerking	9%
Lezingen / conferenties	7%
Residencies	5%
Onderzoek	4%
Jury en advies	4%
Opdrachten of aankopen	3%
Collectie uitwisseling	2%
Totaal	100%
Bron: enquête 2019	

4.3.3. Nederlandse deelname aan internationale tentoonstellingen

Het meest genoemde resultaat is de deelname van kunstenaars uit Nederland / in Nederland gebaseerde kunstenaars aan buitenlandse solo-, groeps- en thematentoonstellingen. Buitenlandse solo en duo tentoonstellingen zijn er bijvoorbeeld van: [Anna Moreno](#), [Erwin Olaf](#), [Patricia Kaersenhout](#), [Ellen Gallagher](#), [Nora Turato](#), [Rob Voerman](#), [Sander Breure & Witte van Hulzen](#), [Erik van Lieshout](#), [Wendelien van Oldenborgh](#), [Raquel van Haver](#), [Anna-Bella Papp](#), [Gabriël Lester](#), [Rineke Dijkstra](#), [Robbie Cornelissen](#), [Maarten Schuurman](#), [Esther Brakenhoff](#) en [Claudy Jongstra](#).

Beeldend kunstenaar [Nynke Koster](#) nam deel aan de groepstentoonstelling “Decoration never dies, anyway” in het Metropolitan Teien Art Museum Tokyo;

Ronald van der Meij en Allard van Hoorn namen deel aan **Land Art Mongolia 2018**; de in Rotterdam woonachtige kunstenaar Katarina Zdjelar nam deel aan een door de Israëlische curator Maayan Sheleff georganiseerde tentoonstelling in het Britse Reading en de Zwitserse curator Samuel Leuenberger nodigde Morgan Courtois uit voor zijn tentoonstelling Body Splits bij SALTS. Naar aanleiding van het IBP 2018 zal een aantal jonge makers van de Rijksakademie worden uitgenodigd voor het programmaseizoen 2019-2020 van de Zwitserse art space Tunnel Tunnel in Lausanne.

Ook gaat het om co producties, bruiklenen en reizende tentoonstellingen, zoals het samenwerkingsproject van de fotoafdeling van het Rijksmuseum met curator en verzamelaar W.M. Hunt / Dancing Bear, New York, die deelnam aan het bezoekersprogramma in 2015.

Overzicht tentoonstellingen 2014-2018

IBP 2014

- De Ierse curator en schrijver Miguel Amado nodigde Nicoline van Harskamp en Ahmet Ögüt uit voor de tentoonstelling 'The Rebel City' bij ADN platform in Barcelona (Spanje). Ook maakte hij diverse tentoonstellingen van het werk van de kunstenaar Anna Moreno uit Nederland.
- Voor de onder meer op Huizinga's *Homo Ludens* geïnspireerde tentoonstelling Games People Play in het Poolse museum Sztuki nodigde Malgorzata Ludwisiak een aantal Nederlandse kunstenaars uit zoals Roderick Hietbrink, Gabriël Lester en Maja Bekan.
- Ellen Blumenstein, hoofdcurator van het KW Institut in Duitsland bracht een performance van Paulien Oltheten en een solotentoonstelling van Batia Suter en werk van Mounira Al Sohl, Renzo Martens, Melanie Bonajo en Nicoline van Harskamp.
- Peter Gorschlüter van het Museum für Moderne Kunst in Frankfurt maakte een grote tentoonstelling met Fiona Tan in 2016, als onderdeel van het gastlandschap NL/VL op de Frankfurter Buchmesse.
- curator en mededirecteur van het Fotomuseum Winterthur, Thomas Seelig, nodigde Experimental Jetset uit en Marc Roig Blesa met zijn WERKERS magazine.
- Victoria Noorthoorn van het MAMBA (Museo de Arte Moderno Buenos Aires) organiseerde een solotentoonstelling van Gabriël Lester, zijn eerste in Argentinië. Mede mogelijk gemaakt door een bijdrage Presentatie Buitenland van het Mondriaan Fonds.
- Krisztián Kukla Art Quarter Budapest organiseerde een solo tentoonstelling van Erwin Olaf Karussel, MODEM, Debrecen, Hungary.
- Sebastian Cichocki, Museum of Modern Art Warsaw meldt verschillende uitwisselingen: tentoonstellingen, lezingen, vertalingen van publicaties. Een van de belangrijkste uitkomsten was de grote expositie "Oskar

Hansen. Open Form", National Gallery of Art in Vilnius.

IBP 2015

- **Fumihiko Sumitomo**, directeur van het Japanse Arts Maebashi, kreeg ondersteuning voor de deelname van **Wapke Feenstra** in de tentoonstelling Art for Kitchen.
- **Ken Kondo**, curator van het Mori Art Museum in Tokyo vroeg **Renzo Martens** voor een tentoonstelling.
- **Laurel Ptak** (curator en directeur Triangel New York) heeft beeldend kunstenaar **Céline Manz** en vormgever **Ott Metusala** uitgenodigd voor het project 'Studio 47' in New York.
- **Franziska Nori** (directeur Kunstverein Frankfurt) maakte in 2018 een expo met **Melanie Bonajo**. Deze werd overgenomen door het Bonnefantenmuseum in 2018.
- **Rhea Dall**, PRAXES/UKS Berlin/Oslo nodigde **Maxime Kopsa** uit om een event te doen in 2018 en een conferentie in 2019.
- **Akio Seki** van het Tokyo Metropolitan Teien Art Museum nodigde **Nynke Koster** uit als deelnemer aan de tentoonstelling "Decoration never dies, anyway" in 2017.

IBP 2016

- **Bill Arning** van het CAMH, het Contemporary Arts Museum Houston ontving een bijdrage voor een solo tentoonstelling van **Lily van der Stokker**, A Better Yesterday.
- **Trevor Schoonmaker** van het Nasher Museum of Art at Duke University, Durham ontving een bijdrage voor de deelname van **Patricia Kaersenhout** voor de opdracht van Prospect 4 om een nieuwe editie te maken van haar portretsessies Les Eclaireur, te zien in het Ogden Museum of Southern Art. en nam ook **Ellen Gallagher** deel aan Prospect 4: The Lotus in Spite of the Swamp (**New Orleans Triennial**) in 2017- 2018
- **Simone Menegoi** van Arte Fiera Bologna nodigde de Antwerpse kunstenaar Anna-Bella Papp uit, wiens werk zij ontdekte bij **De Ateliers**, voor een solo tentoonstelling in Milaan 2017, bij de **Fondazione Pomodoro** (Milan).
- **Dennis Pernet**, independent curator Geneve/Lausanne noemt het project Alpina Huus in Bâtiment d'art contemporain Genève 2018, ism curator Elise Lammer.

IBP 2017

- Het bezoek van **Ayumi Suzuki** (Ayumi Gallery Cave in Tokyo) resulteerde in solotentoonstellingen voor **Saskia Noor van Imhoff**, **Kees van Leeuwen**, **Antoinette Nausikaä**, **Rob Voerman (2018)**, **Robbie Cornelissen (2019)**, **Maarten Schuurman** en **Esther Brakenhoff (2020)**.
- **Steinar Sekkingstad** (curator Kunsthall Bergen, Noorwegen) nodigde **Magali Reus** uit voor een solotentoonstelling bij de Bergen Kunsthall in Noorwegen.
- **Michelle Cotton** nodigde **Jennifer Tee** uit haar presentatie in Camden uit te breiden met nieuwe kunstwerken en performances voor de solotentoonstelling Let it Come Down, waarvoor de Bonner Kunstverein een bijdrage ontving.

- **Franciska Zólyom** GfZK - Museum of Contemporary Art Leipzig vermeldt de presentatie van **Yael Davids**, de samenwerking met **Bernd Krauss**, **Wapke Feenstra**, tentoonstellingen in GfZK als concrete uitkomst van het bezoek.
- **Yvette Mutumba** **Contemporary And (C&) Berlin** is gestart met een nieuwe serie, getiteld: **The Netherlands: Untold tales**.
- **Marta Ramos-Yzquierdo** Independent curator Barcelona organiseerde naar aanleiding van het bezoek een performance van **Sander Breure & Witte van Hulzen** in Macba Barcelona (nov 2018); en een filmprestatie van Erik van Lieshout in Madrid (juni 2018).
- **Manuel Segade Lodeiro** CA2M Centro de Arte Dos de Mayo Madrid, organiseert een monografische tentoonstelling over **Wendelien van Oldenborgh** in CA2M Madrid van 25 July tot eind October. "her first survey or retrospective ever". Ook wil CA2M toekomstige projecten ontwikkelen met Nederlandse kunstenaars.
- **Maayan Sheleff**, independent curator Tel Aviv: "Katarina Zdjelar will participate in my next exhibition in Reading, UK, in April 2019, I will curate an exhibition at the Bonnefantenmuseum in 2020, and I'm in dialogue with **Aernout Mik** regarding a solo exhibition in Tel Aviv."

IBP 2018

- De uitkomsten van het bezoekersprogramma in 2018 zijn pas de komende jaren te verwachten. Nu is al te melden dat het bezoek van **Marie Griffay** (FRAC Champagne-Ardenne Reims) resulteerde in de aankoop van werk van beeldend kunstenaar **Evelyn Taocheng Wang** en een solopresentatie in 2019.
- **Claire Le Restif** (directeur Le Crédac, Ivry-sur-Seine) nodigde **Batia Suter** uit om deel te nemen aan een groepstentoonstelling.
- **José Roca** FLORA ars+natura, Bogotá Colombia werkt samen met **Raquel van Haver** voor haar aankomende tentoonstelling in het Bonnefantenmuseum Maastricht. Raquel is momenteel in residency bij FLORA en geeft een artist talk.
- **Cristina Figueroa Vives**, Casa de las Américas Havana Cuba werkt met curator **Vincent van Velsen** voor zijn tentoonstelling in TENT.
- **Samuel Leuenberger**, Director and Curator SALTS, Basel nodigde **Morgan Courtois**, resident aan de Rijksakademie, uit voor de tentoonstelling **Body Splits** in SALTS.

4.3.4. Nederlandse deelname aan Biënnales

Een van de meest in het oog springende successen van het internationale bezoekers programma is de selectie van kunstenaars uit Nederland op prestigieuze biënnales. Uit inventarisatie van de resultaten van de internationale bezoeken 2014-2018 blijkt dat zeker **30 kunstenaars** uit Nederland vertegenwoordigd zijn op **tenminste 15 biënnales**, waaronder de Kochi Biënnale, Sharjah Biennale, Bucharest Biennale, Lyon Biënnale, Busan Biennale, Guangju Biënnale, Sydney Biennale,

Karachi Bienale, Riga Biennale, Berlin Biennale. Deze zijn als direct of indirect gevolg van het bezoek aan Nederland aan te merken.

Curatoren van grote biënnales en tentoonstellingen vormen een vaste doelgroep in de uitvoering van het bezoekersprogramma. De kwalitatief goede biënnales trekken immers veel internationale belangstelling en vormen daarmee een belangrijk podium voor de zichtbaarheid van kunstenaars uit Nederland. Het IBP nodigt actief vertegenwoordigers van de diverse wereldwijde biënnales uit voor een meerdaags bezoek. Haco de Ridder, Senior project officer International Relations van het Mondriaan Fonds:

“Het Mondriaan Fonds onderhoudt doelbewust contact met founders en sleutelfiguren van de verschillende biënnales. Zodra de curatoren van de nieuwe editie bekend zijn, worden deze uitgenodigd voor het bezoekersprogramma. Dit zijn zeer gefocuste bezoeken.”

Daarbij koppelt het Mondriaan Fonds steeds vaker bezoekers aan partnerorganisaties in Europa, zoals Kunstenpunt Vlaanderen, Danish Art Agency en Pro Helvetia. Op die manier wordt aan de drukbezette curatoren een efficiënte en geconcentreerde Europese reis geboden en worden de ticketkosten gedeeld. Iedere landenorganisatie draagt vervolgens zorg voor het eigen bezoekersprogramma.

Guido van der Werve werd uitgenodigd door de Kochi Muziris Biennale India, 2016.

Overzicht Nederlandse deelname aan biënnales 2014-2018

Op basis van de enquête, bezoekersevaluaties en jaarverslagen kan de onderstaande lijst worden opgesteld met concrete resultaten naar aanleiding van het Internationaal Bezoekers Programma 2014-2018.

IBP 2014

- **Jitish Kallat** nodigde de kunstenaars **V.N. Aji, Guido van der Werve** en **Wendelien van Oldenborgh** uit voor de **Kochi Biennale 2016** in India
- Curator **Ryan Inouye** heeft de beeldend kunstenaars **Babak Afrassiabi** en **Nasrin Tabatabai** uit Nederland opgenomen in de **Sharjah Biennale 2015**

IBP 2015

- De curator van de **Bucharest Biennale 2017**, **Niels van Tomme**, heeft **Metahaven, Allard Van Horn** en **Onomatopee** uitgenodigd om deel te nemen aan de biënnale.
- **Sudarshan Shetty** ontving een beurs voor de deelname van **Gabriël Lester, Praneet Soi** (beiden kregen een opdracht voor nieuw werk) en **Katarina Zdjelar** voor de **Kochi Muziris Biënnale van 2016**.
- **Monika Szewczyk (IBP 2015)** nodigde **Mournira Al Solh** en **Hank Eijkelboom** uit om deel te nemen met nieuw werk, dat zowel in Kassel als in Athene werd geëxposeerd.

IBP 2016

- **Emma Lavigne**, en **Thierry Raspail**, **14de editie Lyon Biënnale**, ontving een bijdrage voor de deelname van nieuw werk van **Lara Almarcegui**.
- Prominente Nederlandse deelname van vijf kunstenaars uit Nederland op de **Busan Biënnale** en de **Gwangju Biënnale**. Zo werd de videoinstallatie van **Dana Lixenberg** gekozen voor de Busan Biennale, direct naar aanleiding van het bezoek aan Huis Marseille.
- **Stephanie Rosenthal** nodigde **Maaïke Schoorel** en **Melle Jaarsma** uit voor de **Sydney Biënnale 2016**.
- **Joao Laia** is een independent curator uit Londen / Lissabon en werd dankzij het bezoek aan Art Rotterdam geselecteerd voor de **V Moscow Young Art Biennial** - MMOMA Moscow Museum of Modern Art, 2016
- Hoofdcurator **Amin Gulgee** van de Karachi Biennale Pakistan schrijft: "I got projects for Karachi Biennale 2017" Het Mondriaan Fonds droeg bij voor de deelname van **James Beckett** aan de eerste **Karachi Biënnale in 2017**, waarvoor Beckett nieuw werk maakte.

IBP 2017

- **Katerina Gregos** nodigde **Erik Kessels, Alexis Blake, Han Hoogerbrugge, James Beckett** en **Melanie Bonajo** uit in de eerste editie van de **Riga Biënnale of Contemporary Art**
- **Yvette Mutumba** nodigde zeven kunstenaars uit Nederland uit voor de **Berlijn Biënnale**
- Curator **Anita Dube** nodigde **Aernout Mik, Juul Kraijer** en **Rana Mamadeh** uit om deel te nemen aan de 4^e editie van de **Kochi Muziris Biënnale**.

- De kunstenaars [Renzo Martens](#), [Francisco Camacho](#), [Reit Wijnen](#) en [Marjolijn Dijkman](#) werden uitgenodigd door curator [Mami Kataoka](#) voor deelname aan de **21ste Biënnale van Sydney in 2018**, waarbij zowel Wijnen als Martens de opdracht kregen nieuw werk te maken.
- [Lewis Biggs](#), Independent Curator / Land Art Mongolia 2018, Kaunas Biennial 2019, Folkestone Triennial 2020, nam naar aanleiding van IBP de kunstwerken op van [Akmar Nijhof](#), [Ronald van der Meijs](#) en [Allard van Hoorn](#) in **Land Art Mongolia 2018**. Het bezoek van Biggs leidde tot de uitnodiging van [Arno van Roosmalen](#) om een lezing te geven tijdens de **Folkestone Triennial 2017**. Biggs werd gevraagd als commissielid voor het kunst in de openbare ruimte project Rotterdamsebaan in Den Haag, wat weer leidt tot een bezoek van de commissie aan Folkstone en hun voortgaande tentoonstelling van 70 openbare kunstwerken in de stedelijke omgeving.

IBP 2018

- [Antariska](#), onderzoeker en oprichter van het KUNCI Cultural Studies Center, Yogyakarta, neemt deel aan de **Sharjah Biennial 14** (UAE) in 2019.
- [Evgeniya Chaika](#), curator Ural Biënnale, werkte samen met de kunstenaar [Maurice Meewisse](#) – in de zomer van 2018 bezocht hij Ekaterinburg voor een long term research en productieproject, dat nog steeds doorgaat. In 2019 en 2020 volgen ook andere kunstenaarsbezoeken. De Belgische kunstenaar [Arian Loze](#) nam deel aan haar zomertentoonstelling 2018 - “ I met her at Art Rotterdam.”
- [David Company](#) was te gast bij Unseen en is curator van de **Biennale fur aktuelle fotografie**, Germany 2020.

4.3.5. Opdrachten en aankopen

- [Claudy Jongstra](#) kreeg van [Janet Bishop](#) (IBP 2015) opdracht voor een site-specific werk voor het nieuwe SFMOMA, het San Francisco Museum of Modern Art, dat in mei 2016 opende. Ook gaan ze door met het lenen en uitlenen van kunstwerken aan en van Nederlandse musea.
- Beeldend kunstenaar [Jennifer Tee](#) kreeg een opdracht voor nieuw werk, naar aanleiding van het bezoek van [Michelle Cotton](#) (IBP 2017) voor de solotentoonstelling Let it Come Down, in de Bonner Kunstverein.
- [Louise O'Kelly van Block](#) Universe Londen (IBP 2017): I have collaborated on co-commissions with Aaron Cezar, Nicoletta Lambertucci, and Donna Lynas, as well as exchanged artist ideas with Justin Hoover. I have also co-commissioned a travelling work in partnership with Donna at Wysing Arts Centre and Nicoletta at The Box, Plymouth.
- [Steven Bode](#), Film and Video Umbrella, Londen gaf een opdracht aan de in Nederland wonend en werkende [Annabel Howland](#) voor Towner Art Gallery.
- Het bezoek in 2018 van [Marie Griffay](#) van FRAC Champagne-Ardenne Reims resulteerde in de aankoop van werk van beeldend kunstenaar [Evelyn](#)

Taocheng Wang.

4.3.6. Residencies

- **Hyunsook Ahn** van het Korea Art Management Service (KAMS), Seoul meldt als uitkomst het residency program in het MMCA, Seoul.
- In 2016 nodigde **Fumihiko Sumitomo** van Arts Maebashi Museum Japan, de kunstenaar **Rumiko** uit Nederland uit voor het Artist in residence programma in de Tatsumachi studio.
- **Rob Voerman** werd door Ayumi Gallery Cave in Tokyo uitgenodigd voor een Residency periode in 2018.
- **José Roca** FLORA ars+natura, Bogotá Colombia nodigde **Raquel van Haver** uit in residency bij FLORA (juli 2019). Zij geeft daar een artist talk en werkt aan haar aankomende tentoonstelling in het Bonnefantenmuseum Maastricht.

4.3.7. IBP Presentaties in Nederland

Antariksa (KUNCI Cultural Studies Center in Yogyakarta) nam deel aan het symposium *The Circulation of Indonesian Modern Art* bij het Stedelijk Museum Amsterdam (IBP 2018)

Bezoekers wordt gevraagd tijdens hun periode in Nederland een publieke presentatie te geven, veelal gecombineerd met een discursief programma i.s.m. een Nederlandse instelling. Op deze manier wordt de expertise van bezoekers met een breder (vak)publiek gedeeld en ontstaat meer ruimte voor inhoudelijke dialoog. De volgende resultaten komen voort uit de bezoeken 2014-2018.¹¹

IBP 2014

- In 2014 vonden publieke presentaties plaats onder meer bij het Stedelijk Museum Amsterdam, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in Den Haag, TENT in Rotterdam en bij de Vereniging Bedrijfscollecties Nederland tijdens de fotografiebeurs UNSEEN in Amsterdam.

IBP 2015

- In 2015 waren er publieke presentaties bij het Stedelijk Museum Amsterdam, TENT, Witte de With en het Piet Zwart Instituut in Rotterdam, Nest in Den Haag en bij de Vereniging Bedrijfscollecties Nederland tijdens de fotografiebeurs UNSEEN in Amsterdam.

IBP 2016

- In 2016 vonden presentaties en lezingen plaats door bezoekers in Witte de With, Casco, de Vereniging Bedrijfscollecties Nederland, UNSEEN en de Appel.
- Zo was **Maria Lind** één van de sprekers op het, in samenwerking met Casco, georganiseerde symposium 'WTM Forum IV: Commoning Aesthetics: Which Art & What for?'

¹¹ Bron: Mondriaan Fonds jaarverslagen 2014-2018

IBP 2017

- In 2017 gaf **Inti Guerrero** een lezing bij het Prins Claus Fonds over de mogelijkheden en beperkingen bij het cureren van tentoonstellingen die een speculatieve kunstgeschiedenis voorstellen.
- In samenwerking met het Nieuwe Instituut in Rotterdam werd een lezing georganiseerd met **Lewis Biggs** over verschillende vormen van door kunstenaars geleide stedenbouw aan de hand van voorbeelden uit de praktijk van de Folkstone Artworks Collection.
- **Chen Che** (HOW Art Museum in Shanghai en Wenzhou) gaf een lezing bij project space Rozenstraat – a rose is a rose is a rose over de ontwikkeling van private kunstmusea in Shanghai gedurende de afgelopen vier tot vijf jaar.
- **Yvette Mutumba** vertelde bij Framer Framed hoe zij zich vanuit haar praktijk als kunsthistoricus, curator en redacteur inzet om de zichtbaarheid en het discours van hedendaagse kunst vanuit Afrikaans perspectief te versterken.

IBP 2018

- **Jorge Fernandez** (directeur Museo de Bellas Artes in Havana) gaf een lezing aan de Rijksuniversiteit Leiden over de Havana Biënnale.
- In samenwerking met het Bonnefantenmuseum in Maastricht werd een lezing gegeven door **Lu Yangli** (curator Shekou Reform and Opening Museum in Shenzhen) over de hedendaagse kunstscene in Shenzhen.
- **Antariksa** (onderzoeker en oprichter van KUNCI Cultural Studies Center in Yogyakarta) nam deel aan het symposium *The Circulation of Indonesian Modern Art* bij het Stedelijk Museum Amsterdam. Het symposium was onderdeel van het publieksprogramma rondom de tentoonstelling *De Gebroeders Djaya: Revolusi in het Stedelijk*.
- **Chara Bardelli Nonino, David Company, Michael Famighetti, Paul Gormanis en Alistair O'Neill** waren te gast in het programma tijdens Unseen en namen deel aan verschillende talks.
- **Raphael Chikukwa** en **José Roca** gaven een lezing bij Witte de With in Rotterdam.

Daarnaast werden elk jaar diverse netwerkbijeenkomsten georganiseerd tijdens Art Rotterdam, Unseen en Amsterdam Art Weekend. Zo vertelt **Fons Hof**, directeur van Art Rotterdam bijvoorbeeld:

Tijdens **Art Rotterdam** zijn diverse open en “peer to peer” sessies met de internationale gasten, over heel diverse onderwerpen gehouden. Zo wordt veel kennis vanuit verschillende culturele achtergronden gedeeld.

4.3.8. Nederlandse presentaties en lezingen in het buitenland

In een aantal gevallen leidt het bezoek aan Nederland tot presentaties in het buitenland.

- **Akio Seki** van het Tokyo Metropolitan Teien Art Museum (IBP 2015) geeft jaarlijks lezingen aan de Tokyo University of Arts met [focus op Dutch Design](#).
- De Portugese curator **Sofia Lemos** (IBP 2014) nodigde [Antonia Carrara](#) en [Anrisa Zego](#) uit in Londen voor een symposium.
- **Lewis Biggs** van de Folkestone Triennial (IBP 2017) heeft [Arno van Roosmalen](#) (Stroom Den Haag) uitgenodigd voor een lezing.

4.3.9. Publicaties

Een aantal keren zijn **journalisten** en onafhankelijke kunstcritici uitgenodigd. Zij publiceerden na hun deelname in het bezoekersprogramma één of meerdere artikelen. Daarnaast verwerkten sommigen hun ervaring in **wetenschappelijke publicaties, catalogusteksten, artikelen in kunstmagazines, blogs**.

IBP 2014

- Fotograaf en auteur **Jörg Colberg** schreef een artikel over [Unseen](#).
- Catalogus van [Wapke Feenstra](#), bij tentoonstelling Art for Kitchen, Arts Maebashi, Japan.
- **Sebastian Cichocki**, Museum of Modern Art Warsaw meldt publicaties, waaronder "Towards the Lexicon of Usership" i.s.m. [Van Abbemuseum](#) in Eindhoven, dat werd opgenomen in de museum confederation L'Internationale.
- Curator **Ryan Inouye** van de Sharjah Biennale schrijft: [Nasrin Tabatabai and Babak Afrassiabi were invited to participate in Sharjah Biennial 12 \(2015\). This presentation of a newly commissioned work by the biennial in 2015 brought them into closer conversation with the scene in the UAE and greater region, in part, leading to their invitation to contribute a text to an online publishing platform for Sharjah Biennial 13.](#) As a result of this cumulative exposure, they have also been invited to participate in a group exhibition, curated by Murtaza Vali at the newly opened Jameel Art Centre, Dubai.

IBP 2015

- **Julie Enckell Julliard** (directeur Musée Jenisch Vevey) presenteerde het boek *Towards Visibility*, met een bijdrage van [Noor Mertens](#), tijdens Amsterdam Drawing en bereidt de publicatie voor van een interview met [Erik van Lieshout](#).
- Verzamelaar **Bill Hunt** schreef een artikel voor *L'Oeil de la Photographie* over zijn bezoek aan [Unseen](#).

IPB 2016

- **Simone Menegoi** (van de Arte Fiera Bologna (IBP 2016) publiceerde een recensie over de expositie van **Marinus Boezem** in de Oude Kerk in ARTFORUM online.

IPB 2017

- Onafhankelijk curator en mede-directeur van ROOM Gallery & Projects in Johannesburg, Zuid-Afrika, **Thato Mogotsi** (IBP 2017) die de Thami Mnyele Foundations' Residency Award ontving, schrijft: "I remain interested in the programming at The Black Archives Amsterdam. ... The research will form part of my Master of Arts thesis in Contemporary Curatorial Practice which I am currently completing at the University of the Witwatersrand, Johannesburg, Zuid-Afrika."

•

IPB 2018

- **Antariksa** KUNCI Cultural Studies Center Yogyakarta: I'm Indonesian art historian, so having in contact with Dutch museums who have collections on Indonesian art or Indonesian history is very valuable. ... I moved to Australia since December 2018 and continue my research with Monash University and University of Sydney, and I'm contributing for upcoming book titled 'The Cold War and Visual Art in Asia' (eds. Midori Yamamura & Yu-Shieh Li) (Routledge, late 2019, part of 'Cold War in Asia' series)
- **Chiara Bardelli Nonino**, Vogue Italia Milaan: curatorship, an article on vogue.it and a couple of commissions for Vogue.

4.4. Conclusie resultaten: aanzienlijke lijst projecten

Voor 71% van de bezoekers leidt het bezoek tot concrete projecten, ook op lange(re) termijn. De respondenten (N=78) noemen bijna 100 concrete projecten als gevolg van het IBP, gemiddeld 1,25 per deelnemer. Dit zijn tentoonstellingen en projecten met Nederlandse kunstenaars in vooraanstaande buitenlandse musea; publicaties in buitenlandse media, uitnodigingen voor curatorschappen en de selectie van kunstenaars uit Nederland voor biënnales over de hele wereld. Verder worden residencies voor kunstenaars en curatoren als uitkomst genoemd, lezingen, workshops en onderzoek. Het Internationaal Bezoekers Programma blijkt in de periode 2014-2018 van belang geweest voor de deelname van tenminste 30 kunstenaars uit Nederland aan 15 biënnales, waaronder de Kochi Biënnale, Sharjah Biennale, Bucharest Biennale, Lyon Biënnale, Busan Biennale, Guangju Biënnale, Sydney Biennale, Karachi Biennale, Riga Biennale, Berlin Biennale. Geconcludeerd kan worden dat de ontmoetingen met kunstenaars, curatoren en instellingen in Nederland tot tal van tentoonstellingen en projecten leiden in buitenlandse musea en culturele instellingen, ook op langere termijn. Ook slaagt

het Mondriaan Fonds er met het IBP in om in Nederland werkende kunstenaars wereldwijd in belangrijke biënnales te krijgen.

27&30 January – Ayumi Suzuki

9-11 February, in collaboration with Art Rotterdam

23-24 February – Mami Kataoka

7-11 March – Michelle Cotton

27-31 March – Inti Guerrero

5-7 April – Eriko Kimura

IBP 2017

4.5. Kennisontwikkeling

Aan de internationale bezoekers is gevraagd wat het bezoek betekent voor hun professionele ontwikkeling, in termen van kennis en visie op de kunstpraktijk.

Door de respondenten worden de volgende aspecten genoemd:

- Inzicht in de Nederlandse infrastructuur en praktijk voor hedendaagse

- beeldende kunst en Dutch Design;
- Kennis van de structuur van Nederlandse kunstacademies en werkplaatsen
 - Inzicht in de werking en mogelijkheden van cultuurfondsen, zoals het Mondriaan Fonds, Prins Claus Fonds, Stichting Doen;
 - Nieuwe perspectieven, kennis, mogelijkheden; nieuw materiaal voor nieuwe projecten;
 - Meer kennis van het werk van jonge kunstenaars;
 - Inzicht in historische en contemporaine verbanden;
 - Inspirerende curatoriale en praktische uitwisseling met vakgenoten

We lichten een aantal bijzonderheden nader uit.

4.5.1. Inzicht in historische en contemporaine verbanden

My aims were to familiarize myself with Dutch **institutional structures and visit artists of African descent in Holland**. Despite some scheduling challenges, most goals were achieved. It created a good sense of the needs of institutions globally, in terms of funding and support. It also clarified that there are more interesting **cross-overs between historic and contemporary programs** that I imagined. Finally, it seems structures of support for individual artists in Holland are changing but that working artists find the **cities vibrant and supportive places to live and work**. Naomi Beckwith, Museum of Contemporary Art Chicago, USA (IBP 2016)

I now have a wider view of the important links that have existed both **historically and currently between South Africa and the Netherlands** - as well as of the overall cultural context in Amsterdam. There are many discursive parallels to be drawn and much of my time here has offered me an opportunity to truly reflect on these in depth and will certainly inform my academic project moving forward... Thato Mogotsi, Independent & ROOM Gallery & Projects, Johannesburg (IBP 2017)

4.5.2. Inspiratie, curatoriale en praktische kennisuitwisseling

It has opened new ways to see the world, specially for the continuous collaboration with **Prince Claus Fund** who were introduced to me by the visitors programme and with who I have built a long term strong relationship

and have met so many artistic practitioners from the Global South. Also I learnt how many Latin American artists are actually living in Holland and through them learned a lot about **educational programmes** in the Netherlands.

The one thing that has surprised me is to understand the issue of **Corporate collections** in Holland and what it means to the artistic art scene. Haco de Ridder introduced me to some scholars who have been researching on that (cannot remember the name) and they sent me a book that studies the subject. That fact of being a small country and having over 200 corporate collections is unthinkable in countries in Latin America, especially countries that are emerging in collecting. I have mentioned the Dutch case in many presentations over the past years, especially in Chile, a country that is so rich in \$ but so poor in developing culture. **Alexia Tala**, independent curator, Bienal de Arte Paiz- Guatemala Biennale, Santiago Chile (IBP 2014)

It was an inspiring update on the strategies, projects and challenges of Dutch art institutions. The National Gallery of Art in Vilnius has been working on the **concept of a new presentation of its collection** - examples of Dutch museums' work on collection displays were professionally helpful and suggestive. **Lolita Jablonskiene** National Gallery of Art, Vilnius (IPB 2014)

I found it very new to learn about the **financial aspect of each institutions** as being a director of new museum in Japan. Also some new challenges about the engagement of the audience and interesting research topics. **Fumihiko Sumitomo**, directeur Arts Maebashi Museum, Japan (IBP 2015)

It has given me good understanding of how other institutions of a similar size and scope are working, and also spending such an intense period of time with the other curators on the trip meant that I was able to understand their **different approaches**, and apply this **learning to my own curatorial practice**. **Charlotte Horn**, FACT, Liverpool (IBP 2018)

... there's another, more subtle way that these trips can influence one's practice: by seeing how things are done in other institutions, one can change, incorporate, emulate or even discard certain practices/activities/ways of doing. For example, I looked with special attention to the way the **artists residencies** are run at the Jan van Eyck academy in Maastricht, since at FLORA we run a similar program. **José Roca** FLORA ars+natura, Bogotá, Colombia (IBP 2018).

4.5.3. Nieuwe perspectieven

It was **fundamental to open my perspective, my knowledge and future possibilities**. Since I come from a small island in the Caribbean with this opportunity I have gained more perspective of international art and institutional practices that I can apply to my current position as Latina American art curator. **Cristina Figueroa Vives**, Casa de las Américas, Havana (IBP 2018)

I gained knowledge about how to work in a country with a considerable **cultural diversity**. I learnt about **cultural politics for promote the best of artistic processes**. **Ada Lescaj**, curator Oriente University, Santiago de Cuba (IBP 2018)

Great informal discussions about the **state of the art in curating** and also expanding my horizon **outside a certain bubble** one is stuck in. **Lars Willumeit**, Musée de l'Elysée Lausanne CH Zurich & freelance curator (IBP 2018)

Concluderend, laat het onderzoek zien dat de buitenlandse bezoekers het bezoekersprogramma leerzaam vinden; zij geven aan dat het bezoek bijdraagt aan hun **kennis van de Nederlandse kunstwereld**; het geeft hen inzicht in de kwaliteit van de kunst, (jonge) kunstenaars, kunstvakopleidingen en instellingen in Nederland en de mogelijkheden voor ondersteuning van de fondsen.

Bijzonderheden uit de Nederlandse kunstpraktijk, zoals de culturele diversiteit, nieuwe presentatievormen, (postkoloniale) historische en contemporaine verbanden of de grote hoeveelheid bedrijfscollecties, worden genoemd als inspiratiebron.

De buitenlandse bezoekers brengen ook nieuwe **kennis over kunst uit bekende en minder bekende regio's**. Naast de directe kennismaking in het professionele veld, wordt een bredere uitwisseling gestimuleerd door middel van presentaties en debat.

4.6. Waardering

Het Internationaal Bezoekers Programma wordt **zeer gewaardeerd** door de deelnemers; alle respondenten (100%) geven aan dat het programma **voldoet aan**

hun verwachtingen. Het programma is efficiënt voor kunstprofessionals en genereert netwerkcontacten en projecten.

Ondanks dat het wel aan de verwachtingen voldoet, zijn enkele respondenten kritisch over het te volle programma en missen de diepgaandere kennismaking en focus daardoor.

I wanted to expand my curatorial network and knowledge, and was especially interested at the time in the development and transformation of institutions. It was a success because I met a lot of interesting people and institutions for the first time (for many of them), but it also seemed a bit rushed and not all meetings were prepared so that we met with a common interest of each other, in some (the worst) cases it was more a question of showing off the best institutions to a visitor and not an interesting meeting or conversation. (IBP 2014)

It answered my expectations, but sometimes it was too fast, and we didn't have the time even to know the people running the venues. I would suggest a less intense timetable, with more quality time meetings. (IBP 2017)

Ook een andere deelnemer uit vergelijkbare kritiek. "It did answer my expectations, but it could be better. It was my first time in a program like this and maybe my list of places to visit could be shorter, where the focus could be better. (IBP 2018)

De intensiteit van het programma blijft een kwestie van afweging en afstemming. Veel respondenten nemen de ruimte om spontaan hun **grote waardering voor de werkwijze en expertise** van het Mondriaan Fonds uit te spreken. De project officer international relations Haco de Ridder wordt expliciet geroemd om zijn dienstverlening en goede interculturele competentie. Volgens verschillende respondenten verstaat het Mondriaan Fonds de kunst om tegemoet te komen aan de wensen van de drukbezette gasten, waardoor maximaal resultaat mogelijk wordt gemaakt. Er wordt efficiënt en doelgericht gewerkt.

It was very well organized, varied and distributed by areas of interest of the different curators. The **structure of the program** gave us the opportunity to understand the institutional art world together with the independent projects and how both interact. **Prior to our travel, we were asked for suggestions** of places, institutions or artists. With this in mind was organized the program. The

Mondriaan Fonds has created a **people to people link** that is very important in order to create liaisons and also establish projects and contacts. In this everyday more digitally connected world, is important to keep the human touch, this is still the key point to the networking and the outcome of international projects.

Cristina Figueroa Vives, Casa de las Américas, Havana (IBP 2018 – Follow up Oriëntatiereis)

Elk programma wordt op maat samengesteld door de project officer international relations van het Mondriaan Fonds. De bezoekende curator of criticus wordt persoonlijk begeleid en gekoppeld aan relevante contactpersonen. Uit de enquête blijkt dat deze geïnformeerde en persoonlijke **aanpak** zeer gewaardeerd wordt en tot een **onderscheidende kwaliteit van het Mondriaan Fonds** wordt gerekend. Aandachtspunt blijft de balans tussen vluchtige en diepgaandere ontmoetingen en het managen van de verwachtingen daaromtrent. Ook de densiteit van het programma blijft een kwestie van afweging en afstemming.

4.7. Suggesties en aanbevelingen

Uit het onderzoek komen enkele suggesties en aanbevelingen naar voren.

Communicatie

Creëer voldoende gelegenheid voor de groepsgenoten om elkaar te leren kennen. Ook de synergie in de groep draagt bij aan het versterken van de internationale netwerken, de positie van Nederland en de positieve ervaring met het IBP.

Maybe a little more time for the participants to get to know each other - seated lunches would be one option. But otherwise, the density of the visits and program was fabulous. **Nicole Schweizer**, Musée cantonal des Beaux-Arts, Lausanne (IBP 2016)

It can be difficult 'breaking the ice' in a group. Sometimes curators are not the most open persons... This sometimes stands in the way of getting the most out of the programmes. (IBP 2015)

Maybe more interaction between the curators invited, Mondriaan Fonds is not only creating a bridge between foreign curators and the contemporary art from the Netherlands, it is also creating a bridge of communication among the

curators invited who meet there for the first time. [Cristina Figueroa Vives](#), Casa de las Américas, Havana, Cuba (IBP 2018)

Deel de specifieke onderzoeksvragen van IBP deelnemers, zodat Nederlandse organisaties daarop kunnen inspelen.

Art Rotterdam stuurt ieder jaar de lijst met curatoren naar de deelnemende galeries. Wellicht kan in de tekst iedere curator kort iets vertellen over de projecten en tentoonstellingen waaraan nu gewerkt wordt. De galeries kunnen dan van tevoren de curatoren mailen als ze een interessante kunstenaar voor ze gaan tonen. [Fons Hof](#), directeur Art Rotterdam (host van het curatorenprogramma van IBP)

Een respondent uit kritiek op het onderzoek naar meetbare uitkomsten: I don't think one can measure studio visits and engagements with artists based on such corporate thinking. (IBP 2014)

Selectie gasten

Ten aanzien van de selectie, suggereren een aantal respondenten:

- Meer bezoekers uit de Global South
- Meer bezoekers uit Azië
- Meer jonge bezoekers en uit alternatieve kunstpraktijken
- Overweeg een **open call** voor een beperkt aantal plaatsen.

Maybe you could allow some slots on open call basis so that people that might not be in touch with the scene but have a genuine interest might also benefit of this great program. (IBP 2016)

Herhaal en vervolgbezoek

Meest genoemde suggestie is het organiseren van **herhaalbezoek**.

Een respondent suggereert een reünie na 5 jaar.

I would suggest that once someone has visited one time, you could invite them again. I have seen and somehow been involved in how **the Latitude Project** in Brasil has created strategies for internationalization of their artist and to create inter-institutional relationship and have seen how it has worked. Their strategy is to target by geography, given the specifics on art developments and to select a group of professionals from those places and

then **invite them not only once but three or four times**, that allows for relationships to create bonds. As Olav Velthuis Dutch specialist on economic, artistic and cultural sociology says a productive result in the art system depends on the nature of the relationships created within the system, they must be, he says "**intimate and long term**". **Alexia Tala** Independent curator / currently Bienal de Arte Paiz- Guatemala, Santiago, Chile (IBP 2014)

Programma

Vele respondenten bevelen aan om vooral door te gaan met de hoge kwaliteit van het programma.

Het bezoeken van lokale en alternatieve initiatieven en initiatiefnemers wordt gewaardeerd en verschillende respondenten vagen om 'meer'.

Een respondent stelt voor om een presentatie te houden over de mogelijkheden van het Mondriaan Fonds.

Interessante suggestie is om ook academici, kunstcritici en kunst presenterende media te bezoeken, zo stelt **Ada Lescaj** (IBP 2018) voor:

It could be great to **interchange with historians, researchers, academics** that are writing the recent history of the visual arts in Netherlands.

I think that would be interesting to learn more about **promotion of culture using media: educative television, important magazines, newspapers dedicated to promote visual art.**

Intensiteit

Voor een aantal bezoekers mag het programma minder intens. De meerderheid is echter tevreden met de huidige programmadensiteit.

Diverse respondenten geven de voorkeur aan een langer bezoek; tenminste een week. (Dit kan men ook zelf regelen).

Diverse respondenten geven aan behoefte te hebben aan meer atelierbezoek en persoonlijke ontmoetingen.

Samenvattend, is er behoefte aan ondersteuning van korte vervolgreizen ter verdieping van de eerste ontmoetingen en ideeën. Meest genoemde suggestie is dan ook het faciliteren van herhaalbezoek. Een respondent stelt voor om ook academici, kunstcritici en kunst presenterende media te bezoeken. Men beveelt aan om de bezoeken aan lokale en alternatieve kunstplekken voort te zetten en zo mogelijk uit te breiden. En vast te houden aan de hoge kwaliteit van het programma.

24 – 28 August, Andrea Viliani

16-18 July, Stephanie Rosenthal

1-5 June, Rhea Dall

18-22 May, Julie Enckell Julliard

30 March – 3 April, curators from South- Korea and Japan

9-13 March, Franziska Nori and Franciska Zólyom

IBP 2015

5. Belang en maatschappelijk rendement

5.1. Belang IBP voor de Nederlandse kunstwereld

Wat is de rol van het Internationaal Bezoekers Programma in de positieverbetering van hedendaagse kunst uit Nederland? En wat is de positie van de Nederlandse kunstscene in internationaal perspectief?

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek valt een aantal zaken op.

5.1.1. IBP sluit aan op internationaal verbonden productieklimaat

Het IBP sluit goed aan bij het netwerk en de werkwijze van de betrokken vakopleidingen/werkplaatsen als de [Rijksakademie](#), [de Ateliers](#), [de Jan van Eyck Academie](#), [de curatorenopleiding De Appel](#). Deze organisaties zijn **cruciaal als kweekvijver** van talent dat zich internationaal kan meten – en waaruit de bezoekende curatoren en directeuren graag putten. Ook zijn zij belangrijke **verbinders** met kunstenaars, begeleiders en alumni over de hele wereld, die oog houden voor en zich verbonden weten met het Nederlandse kunstwereld. Met hun netwerk en expertise scheppen zij een internationaal verbonden productieklimaat in Nederland. Zo vertelt [Martijntje Hallmann](#), [Rijksakademie](#):

Het bezoekersprogramma van het Mondriaan Fonds sluit aan bij ons beleid en de regio's waar we werken. De bezoeken van het IBP zijn goed voor het verspreiden van informatie over de Rijksakademie aan nieuwe jonge kunstenaars over de hele wereld, via de buitenlandse bezoekers (netwerkontwikkeling). Ook worden kunstenaars van de Rijksakademie via gasten van het IBP geselecteerd voor internationale tentoonstellingen. Al heb ik daar zelf niet zoveel zicht op omdat er dan direct contact wordt gelegd met de kunstenaars zelf.

Het IBP genereert meerwaarde voor de kunstenaars van de Rijksakademie, wat onder andere blijkt uit de selectie van residents en alumni voor de Sharjah Biënnale, Marrakech Biënnale, Istanbul Biënnale, Berlin Biënnale. De Zwitserse kunstruimte Tunnel Tunnel wil jonge residents van de Rijksakademie opnemen in hun programma 2019-2020. Het bezoek van [Samuel Leuenberger](#) (IBP 2018) leidde tot de uitnodiging van resident [Morgan Courtois](#), voor de tentoonstelling Body Splits in SALTS, Basel.

De reacties van respondenten getuigen van waardering voor het Nederlandse opleiding- en productieklimaat.

The Netherlands with its wide range of public and independent institutions as well as its **impressive number of highly regarded art schools, pedagogical programs and residencies** is a central territory in and from which to engage with contemporary art. From this perspective Dutch art becomes highly relevant and influential in the global scene. **Joao Laia**, independent curator London / Lisboa (IBP 2016).

The visit allowed me to get acquainted with some Dutch institutions that are among the most prominent in Europe (starting from the Stedelijk Museum) and **to understand the primacy of the Rijksakademie as a hotbed for upcoming artistic talents**. **Simone Menegoi**, Arte Fiera kunstbeurs, Bologna (IBP 2016)

Rhea Dall, PRAXES/UKS Berlin/Oslo (IBP 2015) zegt: The visit to the Netherlands was very important to me; I am currently planning an exhibition with one of the artists I met with in 2015. I invited Kunstverein / Maxime Kopsa to do an event in 2018, and Maxine Kopsa is part of a conference in 2019. But also more loosely, I have been following institutions such as Casco and Van Abbe closely, participated in a seminar in Amsterdam. And am currently (on long term basis) **working on a program inspired by the Rijksakademie** in Oslo.

5.1.2. IBP speelt rol voor jonge curatoren en jonge kunstenaars

Aan **Fons Hof**, directeur van **Art Rotterdam** is gevraagd wat de meerwaarde van het IBP is ten opzichte van het eigen uitnodigingsbeleid. Fons Hof zegt:

Het IBP van het Mondriaan Fonds is vooral gericht op **jonge curatoren en museumdirecteuren**. Een groep die met het eigen bezoekers/vipprogramma niet zo makkelijk naar Rotterdam zijn te halen. Het is dus een zeer belangrijke aanvulling op ons programma dat voornamelijk gericht is op internationale verzamelaars.

Ook vroegen we hem hoe het Mondriaan Fonds bijdraagt aan de positieverbetering van in Nederland werkende kunstenaars, curatoren en organisaties. Volgens Fons Hof wordt er via het IBP een netwerk opgebouwd dat jaren mee kan. Hij stelt:

Het IBP laat tijdens Art Rotterdam **jonge curatoren, die vaak later belangrijke**

posities innemen, kennis maken met Nederlandse kunstenaars, galeriehouders en museumcuratoren. Dit verstevigt de positie van de Nederlandse kunstwereld.

Een van die curatoren is **Evgeniya Chaika**, van de Ural Biennial in Ekaterinburg Russia (IBP 2018). Haar IBP maakte deel uit van een artistiek onderzoek van twee weken in Nederland, mede gefinancierd door Dutch Culture en de Ambassade van Moskou.

This visit gave a broader understanding of how the consistent support of artists, especially emergent ones is organised in the country. The section of **young artists** at the Art Rotterdam Fair (Prospects&Concepts) presented the future hopes and young talents, but also disclosed the style of **local art academies**. I would say that seeing artworks of a young artist I can immediately **recognize the traces of Dutch art academy**.

Lola Hinojosa van Museo Reina Sofia Madrid (IPB 2014) schrijft:

Art Rotterdam was a rich experience because the Dutch galleries do not usually visit fairs in Spain, such as ARCO MADRID. Also, it is a fair whose curated program puts the focus on **very young Dutch artists**, which was especially interesting for me. Visiting the institutions and meeting with colleagues who work in them was the most enriching.

5.1.3. IBP verrijkt contacten presentatie instellingen en musea

Het IBP sluit in de ogen van de bezoekers goed aan op het rijkgeschakeerde landschap van musea, presentatie-instellingen en alternatieve kunstplekken. De presentatie-instellingen als **De Appel, Witte de With, BAK, CASCO, Tent en musea als het Stedelijk Museum Amsterdam, Van Abbe, FOAM, Bonnefantenmuseum** komen naar voren als sterke internationale spelers, met wie de buitenlandse bezoekers graag samenwerken. Het IBP betekent voor hen een intensivering van het netwerk en verrijking met vakgenoten uit minder bekende regio's.

Ook **Huis Marseille** wordt regelmatig bezocht en heeft baat bij het bezoekersprogramma. Niet altijd wordt een beroep gedaan op de tijd van de directeur voor een rondleiding of persoonlijke ontvangst. Het beste werkt het als de bezoekende organisatie compatible is. Een aangekondigd bezoek vond de afgelopen jaar zo'n vier keer plaats. Toch merkt **Nanda van den Berg, directeur Huis Marseille** een breder effect:

De bezoeken van het Mondriaan Fonds dragen bij aan het **vergroten van onze zichtbaarheid en internationale reputatie**. Huis Marseille raakt steeds bekender als instituut en programma. Verder is ons netwerk vooral op de Noord Amerikaanse en Europese fotografiewereld gericht. **Het IBP verrijkt ons netwerk met name richting Azië.**

Zij ontvangt graag vakgenoten die gericht zijn op fotografie en videokunst. Van den Berg vervolgt:

Het is een zeldzaamheid als er een concreet project uit voortkomt. Dat gebeurde wel met het vrij spontaan ingelast bezoek van de curator van de Busan Biennale (**Yun Chaegab**, IBP 2016), voor wie we speciaal op maandag (als het museum gesloten is) de video installatie hadden aangezet. Hij werd totaal gegrepen door het werk van **Dana Lixenberg**. **En heeft dat naar de Busan Biennale** gebracht.

5.1.4. Connectie met alternatieve kunstplekken

Opvallend in de periode 2014-2018 is de toegenomen verbinding met **kleinere lokaal en internationaal werkende platforms**, zoals [Showroom MAMA Rotterdam](#), [Kunstverein Amsterdam](#), [1646 Den Haag](#), [Onomatopee Eindhoven](#), [If I Can't Dance](#), [I Don't Want To Be Part Of Your Revolution](#), [Veem House for Performance](#), [ISO Amsterdam](#), [Garage Rotterdam](#), [Kunstfort Vijfhuizen](#).

Waar er in de vorige onderzoeksperiode nog maar moeizaam aansluiting was, lijkt inmiddels een betere afstemming gevonden met de alternatieve kunstplekken. Het IBP kent meer (jonge) curatoren die actief zijn in organisaties van vergelijkbare schaal en werkwijze. Maar sowieso lijkt de interesse voor broedplaatsen en alternatieve kunstinitiatieven groot.

[Florence Parot](#) is founder en curator van broedplaats [ISO Amsterdam](#) (Isolatorweg 17 Amsterdam), een collectieve werkruimte met werkplaatsen en een publiek programma van tentoonstellingen, workshops, screenings, muziek. ISO organiseert ongeveer 5 tentoonstellingen per jaar en sluit qua timing zoveel mogelijk aan bij Unseen, Amsterdam Art en RijksOpen. Parot realiseert zich dat ISO buiten de gangbare route ligt; het internationaal bezoek van het IBP wordt dan ook extra gewaardeerd. Ze vertelt:

Met de bezoekers spreken we over onze manier van organiseren en hoe dit onafhankelijk en duurzaam te doen. We hebben een heel grote ruimte en lage lasten, maar geen structurele inkomsten voor programmering. Het is heel druk. De follow up van de IBP bezoeken schiet er daardoor nogal eens bij in.

Er zijn nog geen concrete samenwerkingen uit voort gekomen, maar Florence Parot hoopt dat bijvoorbeeld hun productie-residency in de toekomst meer kan aansluiten bij buitenlandse residencies.

De IBP deelnemers reageren positief op de variëteit aan bezoeken en aanwezige initiatieven.

Dutch scene is vivid and really relevant. Variations between artist run spaces, bigger institutions and self initiatives is interesting. **Maria Arusso**, Center for Contemporary Arts Tallinn, Estonia (IBP 2014)

Since I am a young emerging curator this kind of visits is very valuable for me because **it helps to build a base for future collaborations and projects, share experience and meet other organizations** you might be inspired or influenced by. I was glad to see and visit incredible amount of Dutch arts organizations, which I would not be able to visit by my own. It was useful for me to see **different models of these organizations** and their activities which I could use in my own work. This experience is still very alive to me, I keep returning to it in my daily practice. **Lizaveta Matveeva** CEC ArtsLink / independent curator St. Petersburg (IBP 2017)

A good mix of private and public spaces, small and large, community run and international reaching institutions and places. (...)

I found it very progressive and was impressed by how **inclusive** artists and galleries were trying to be. I was exposed to greater international museum standards through the museums we visited and saw how **artist-led or alternative spaces can make significant impact for marginalized communities or taboo topics**. This challenged me and helped to raise the standard of my work and gave me a very different outlook. I now have examples that I can use to benchmark in my line of work. **Tandazani Dhlakama**, Zeitz MOCAA Museum Kaapstad (voorheen National Gallery of Zimbabwe) (IBP 2017)

5.2. Nederland in internationaal perspectief

Aan de bezoekers is gevraagd hoe zij reflecteren op de positie van Nederland in internationaal perspectief.

I prefer not to define art according nationality but as art itself, and during this

trip I saw strong and meaningful works. **Dasha Birukova** The National Center for Contemporary Arts, Moskou (IBP 2015)

Compact and good enough. **It's not the center of the center of the world.** But, it's still quite active and a lot of important things are going on. **Mizuki Endo**, Vincom Center for Contemporary Art (VCCA), Higashiyama Artists Placement Service (HAPS), Vietnam / Japan (IBP 2016)

First, I think of its lack of first hand human-to-human experiences, lack of informality, in other words it's **over-institutionalized and over-regulated.** Second, its **sophisticated Euro-centric institutions.** **Antariksa** KUNCI Cultural Studies Center Yogyakarta (IBP 2018)

The Dutch art scene and its institutions is unique for its support of research and knowledge production in contemporary art. **As a 'hub' for practitioners from different parts of the world**, it is an important place of gathering, critical exchange and reflection. For curators who wish to work internationally and draw connections between concerns that might at first appear disparate due to differing cultural or geographic factors, I feel it is important to stay abreast with what is happening in the Dutch scene. **Ryan Inouye**, Sharjah Art Foundation / Sharjah Biennial UAE (IBP 2014).

Some aspects of Dutch art are among the most **progressive** with respect to the connections between **art and society**, and this is a field that is more and more relevant within the global contemporary. **Miguel Amado**, Cork Ireland (IBP 2014)

In my perspective, a museum curator who looks for **socially and politically engaged art practices**, as well as experimental institutional models, the Netherlands is one of the most vibrant and inspiring scene in Europe. It has got also the most **progressive** and intellectually refined art institution I know, namely the **Van Abbemuseum** in Eindhoven. **Sebastian Cichocki**, Museum of Modern Art , Warschau (IBP 2014)

Visitors program designed by Mondrian Fund was an opportunity to know more about cultural politics in Netherlands, particularly artistic processes concerning to contemporary art. I noticed these museums, galleries, cultural centers are quite concerned about the recent history not only of Europe, but

also the **recent history of Western World** (even Eastern World, bringing to mind the Wang Bing's work in [EYE Filmmuseum, Amsterdam](#)). The majority of cultural centers we visited had exhibitions with a **visible social commitment**. In this case, I am not talking about the interchange with Dutch or international communities, I am trying to point out the messages, the concepts, the words behind almost all artistic and curator work. Sometimes we can see expressions of contemporary art without a message – empty or with a hedonist purpose –. But I didn't feel that. I consider I had a wide knowledge about **contemporary and responsible art**. [Ada Lescaj](#), Santiago de Cuba (IBP 2018)

Very conceptual and dry in a positive way. Also socially aware. [Kenichi Kondo](#), [Mori Art Museum Tokyo](#) (IBP 2014)

I think the Dutch art scene and its ambitious institutions and programs is one of the most interesting in the world. And this is much to the merit of such resourceful muscles as the Mondriaan Fund. The **long-term investment in exchange and high-level discourse and education** in the arts simply just makes the scene thriving, makes it an interesting place to work and live as an arts professional, and indeed always a core place to visit for all of us professionals, which is also one of the reasons I have been back at least once a year since 2015. [Rhea Dall](#), PRAXES / UKS Berlin / Oslo (IBP 2015).

It is for sure something to look out for. Pretty creative and modern. A real dynamic between the different institutions and artists. Collectors are very open minded and supportive to the local artists which is amazing in a scene. [Olfa Feki](#), independent curator Tunesie (IBP 2016)

I think the visit allowed me to understand how rich and **geographically diverse Dutch art** is, especially in the context of Amsterdam. During our tour, we encountered the work of artists from Europe, China, South America, all based in the city or in the Netherlands. At the present moment, Dutch art is as multifaceted and international as the city of Amsterdam is. [Simone Menegoi](#), Arte Fiera kunstbeurs, Bologna (IBP 2016)

It's a much more **cosmopolitan** situation than I'd expected. Instead of focusing on a region, the Dutch "scene" has been **quite welcoming to many from around the world** (perhaps a fluency in English helps with that). I also find that Dutch Caribbean artists are **looking for a sense of place and language to**

describe a sense of belonging to two cultures. This issue is ripe for further exploration. [Naomi Beckwith](#), Museum of Contemporary Art Chicago, USA (IBP 2016)

Dutch art and culture is a unique environment that is in a current moment of self-reflection - especially in terms of museum practices, the demand for **representation of historically marginalised subjectivities** is key to understanding this moment. I felt a sense of privilege to be here to witness it all. Some very **important conversations and discourses** are taking place here that I imagine will inform much of how Amsterdam and The Netherlands positions itself in the global North as a relatively forward-looking context. [Thato Mogotsi](#) Independent & ROOM Gallery & Projects, Johannesburg (IBP 2017)

It made me realize how much our local art scene [in Armenia] is lacking in terms of **diverse institutions and government & infrastructural support**. It has encouraged me to keep working and pushing to establish higher standards for artistic institutions. I am currently opening a gallery that I hope will help shape this ecosystem and provide opportunities for artists and curators to flourish. ... From a curatorial perspective, I experienced a **very refined and minimalist design aesthetic, with high attention to detail and materials**. Institutions seem concerned with their **communities and how they relate to their environment, neighbourhoods and city**. I must say much of the art we experienced was **not actually by Dutch artists**, with the exception of collections at the [Stedelijk, Mondriaan, and Boijmans Museums](#). Many of the alternative art spaces featured international artists, which is also a good sign of **openness and interest in other cultures**. [Anna Gargarian](#) HAYP Pop Up Gallery Yerevan, Armenia (IBP 2017)

Dutch art always seemed to me **very international and progressive**, and this visit proved my expectations. Dutch art scene is **open for different types of art practices and artists**. On one hand Amsterdam is such a small city comparing to St. Petersburg or Moscow, but it has much more art institutions. It is very inspiring and gives you a feeling that Russian art scene still has a lot to develop and work on. [Lizaveta Matveeva](#) CEC ArtsLink / independent curator St. Petersburg (IBP 2017)

NL really is a world leader in **socially engaged art / art led urbanism / art and**

place-making. This is a field that is still 'arriving' in global consciousness, so NL is well placed to consolidate and be proud of this leadership. **Lewis Biggs** Independent Curator / Folkestone Triennial 2020, Land Art Mongolia 2018, Kaunas Biennial 2019 etc (IBP 2017)

We could definitely see more possibilities of cultural connections between Korea and The Netherlands. It was much **more welcoming and comfortable communicating** with Dutch people than any other European countries, or even than the United States. Dutch art has been known as Van Gogh and Rembrandt in Korea (or maybe in Asia for general public), but contemporary art should be more widely known from exchanging programs.

Sang Un Jeon Platform-L Contemporary Art Center Seoul (IBP 2018)

I had the opportunity to observe a really active scene in Amsterdam, and I have understood that we share common interests (with the scene in Switzerland): **anti-colonial questions as topics and methodology to build new projects, reflections and also an attention to gender-balanced** exhibition programs as well as post-feminist issues in exhibition contents, for example. **Olivia Alexandra Fahmy**, Tunnel Tunnel Lausanne (IBP 2018)

Still very much cutting edge, also in relation to debates about **paying artists in a fair way** etc. **Lars Willumeit**, Musée de l'Elysée Lausanne CH & freelance curator (IBP 2018).

As I said before I saw a considerable **cultural diversity** in my Visitor Program. We visited important institutions from Amsterdam, Rotterdam and Eindhoven. I think these cultural centres have a cosmopolitan perception about art. I appreciated the work of excellent artists from Netherlands, Latinoamerica and from Asia also. It's was great, because I felt that Netherlands is a right place to see the best of the global art in Europe. **Ada Lescay**, Oriente University Santiago de Cuba (IBP 2018)

5.3. Conclusie maatschappelijk belang

De Nederlandse kunstsector acteert in een snel veranderende mondiale context. Internationale aansluiting is daarom van levensbelang voor de Nederlandse kunstsector. De deelnemers aan het Internationale Bezoekers Programma houden Nederland een spiegel voor. Gevraagd is naar de positie van Nederland in

internationaal perspectief.

“Nederland is niet het centrum van het centrum van de wereld”, zoals een respondent zegt. Het is over-geïstitutionaliseerd, overgereguleerd met “sophisticated Euro-centric instituties”, stelt een ander. In de veranderende verhoudingen tussen het “voormalige Westen” en een opkomend “global South” is een open, lerende houding dan ook cruciaal. Opvallend is hoeveel respondenten de Nederlandse kunstscene beschrijven als open, inclusief, cultureel divers, progressief, geëngageerd en verantwoordelijk. De meerderheid vindt de Nederlandse kunstwereld relevant.

Gebaseerd op de waarnemingen, valt te herleiden dat de Nederlandse kunstwereld relevantie behoudt door zich te ontwikkelen langs een aantal strategische lijnen:

- Het ontwikkelt zich tot internationale hub, een verzamelplaats van kunstpraktijken uit de hele wereld; een plek waar kunstenaars en intermediairs graag wonen en werken;
- Het ontwikkelt een positie op gebied van de sociaal en politiek geëngageerde kunst;
- Neemt sociaal en historisch bewuste en verantwoordelijke positie in;
- De ontwikkeling van alternatieve, experimentele processen en (niet-institutionele) modellen;
- Onderscheidt zich met socially engaged art / art led urbanism / art and place-making.

Infrastructureel kent Nederland een rijke variatie aan (overheidsgefinancierde) musea, presentatieinstellingen, private collecties, galleries en onafhankelijke kunst en grassroots initiatieven. Het heeft een hooggekwalificeerd productieklimaat met internationaal gerenommeerde postacademische opleidingen en werkplaatsen. Van belang is de combinatie van **hoogwaardige opleidingen, artistiek-maatschappelijk discours en infrastructurele ondersteuning**.

Het Internationaal Bezoekers Programma draagt bij aan het zichtbaar maken en versterken van de positie van de Nederlandse kunstscene. Volgens de bezoekers en de Nederlandse hosts sluit het IBP aan bij:

- het internationaal verbonden productieklimaat in Nederland;
- speelt het een belangrijke rol voor jonge curatoren en kunstenaars;
- verrijkt contacten voor presentatie instellingen en musea;
- en legt nieuwe connecties met alternatieve plekken, grassroots netwerken

en experiment.

Met het IBP weet het Mondriaan Fonds de **juiste sleutelfiguren** uit het internationale circuit van curatoren en biënnales naar Nederland te halen. Het Mondriaan Fonds kiest naast vooraanstaande curatoren en museum en festivaldirecteuren, die hun sporen hebben verdiend, uitdrukkelijk ook voor **jonge opkomende curatoren**, die nog prominente posities gaan innemen. Dit lijkt een vruchtbare strategie, aangezien hiermee een basis wordt gelegd voor een samenwerking die nog vele jaren mee gaat. Dankzij de **lange termijn investering** in internationale uitwisseling, maatwerk binnen het wijdvertakte netwerk en de ondersteuningsstructuur voor buitenlandse presentaties, weet het Mondriaan Fonds het hen **zo makkelijk en aantrekkelijk mogelijk** te maken om kunst uit Nederland te selecteren.

Tegelijkertijd weet het Mondriaan Fonds met het IBP de **toegang voor Nederland** tot het internationale circuit te vergoten en op die manier de internationale connectiviteit van kunstenaars, bemiddelaars en het publiek in Nederland te versterken.

Zoals blijkt uit de evaluatie van de Oriëntatiereis en het Internationaal Bezoekers Programma heeft Europa nog altijd een voorsprong als het gaat om culturele infrastructuur en (overheids) steun voor verspreiding en ontwikkeling van kunst. Fondsen zoals het Mondriaan Fonds, die bereid zijn te **investeren in hun eigen kunstenaars en instellingen**, spelen een cruciale rol in het behouden van deze positie. Niet alleen door te investeren in het verspreiden en promoten van Nederlandse kunst, maar vooral ook door zich open en actief te blijven verhouden tot internationale ontwikkelingen; daarvan te **leren en de actuele kunstpraktijk in Nederland te blijven vernieuwen** in relatie tot de voortdurend veranderende werkelijkheid.

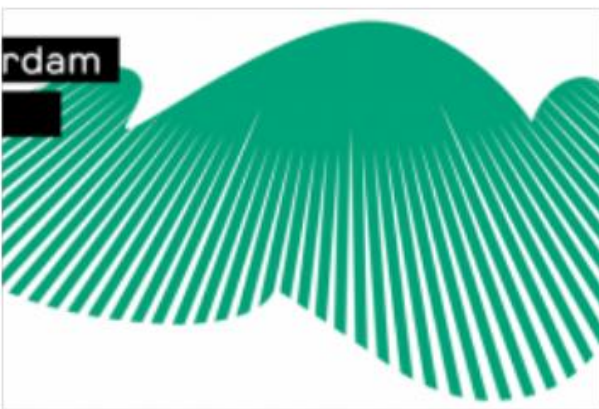
De oriëntatiereis en het bezoekersprogramma zijn (financieel) relatief bescheiden programma's. Niettemin gaat er een sterke **innoverende werking** van uit op internationale netwerken, tentoonstellingspraktijk, kennis en publiek debat, die **op lange termijn doorwerkt**.

10-16 December, Amin Gulgee

9-13 december Hoor Al Qasimi, Zeina Assaf, Dia Hamed en Chen Tamir

24-27 November, international curators for Amsterdam Art Weekend

21-23 November, Emma Lavigne and Thierry Raspail

10-14 October, Dale Bailey

26-30 September, Naomi Beckwith

6. Bronnen

6.1. Geraadpleegde bronnen

- Mondriaan Fonds Beleidsplannen 2013-2016, 2017-2020
- Addendum bij beleidsplan Mondriaan Fonds 2013-2016 (sept 2012)
- Jaarverslagen Mondriaan Fonds 2014- 2018
- Evaluatie Internationaal Bezoekersprogramma 2009-2013, Gottschalk Cultureel Advies, 2014
- Evaluatie Internationaal Bezoekersprogramma 2004-2008, Gottschalk Cultureel Advies, 2009
- Cultuur als kans. Beleidsdoorlichting van het internationaal cultuurbeleid 2009-2014, Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie, maart 2016.
- Advies over internationaal cultuurbeleid, Raad voor Cultuur, maart 2016.
- Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2013 – 2016 en 2017 – 2020, Ministerie OCW.

- IBP Programma's 2014 t/m 2018
- Verslagen deelnemers IBP 2014-2018
- Websites van Mondriaan Fonds, Flemish Art Institute, Danish Arts Agency, diverse deelnemers en bezochte instellingen

6.2. Geïnterviewden

Met dank aan alle respondenten voor hun uitvoerige respons. Met de volgende bezoekers en bezochte personen is – naast de enquête – uitvoeriger contact geweest door nadere mailwisseling of telefonisch interview.

- Nanda van den Berg, Huis Marseille
- Martijntje Hallman, Rijksakademie
- Fons Hof, Art Rotterdam
- Florence Parot, ISO Amsterdam
- Nicole Schweizer, Musée cantonal des Beaux-Arts Lausanne
- Haco de Ridder, Senior project officer international relations Mondriaan Fonds
- Sarah Malko, bestuurssecretaris Mondriaan Fonds

7. Bijlage: Lijst van de concrete resultaten

Lijst van alle bekende resultaten naar aanleiding van IBP 2014-2018, per bezoekjaar, op basis van het enquête-onderzoek, bezoekersevaluaties en de jaarverslagen van het Mondriaan Fonds.

IBP 2014

Jitish Kallat nodigde V.N. Aji, Guido van der Werve en Wendelien van Oldenborgh uit voor de **Kochi Biennale 2016** in India

de Portugese curator **Sofia Lemos** nodigde Antonia Carrara en Anrisa Zeqo uit in Londen voor een symposium

catalogus van Wapke Feenstra, bij tentoonstelling Art for Kitchen, Arts Maebashi, Japan 2015

Fotograaf en auteur **Jörg Colberg** schreef een artikel over Unseen

curator en schrijver **Miguel Amado** nodigde Nicoline van Harskamp en Ahmet Ögüt uit voor de tentoonstelling 'The Rebel City' bij ADN platform in Barcelona (Spanje) en diverse tentoonstellingen van het werk van Anna Moreno.

Voor de onder meer op Huizinga's *Homo Ludens* geïnspireerde tentoonstelling Games People Play in het Poolse museum Sztuki nodigde **Malgorzata Ludwisiak** een aantal Nederlandse kunstenaars uit zoals Roderick Hietbrink, Gabriël Lester en Maja Bekan.

Ellen Blumenstein, hoofdcurator van het KW Institut in Duitsland bracht een performance van Paulien Oltheten en een solotentoonstelling van Batia Suter en werk van Mounira Al Sohl, Renzo Martens, Melanie Bonajo en Nicoline van Harskamp.

Peter Gorschlüter van het Duitse Museum für Moderne Kunst maakte een tentoonstelling met Fiona Tan in 2016.

curator en mededirecteur van het Fotomuseum Winterthur, **Thomas Seelig**, nodigde Experimental Jetset uit en Marc Roig Blesa met zijn WERKERS magazine

Victoria Noorthoorn van het MAMBA (Museo de Arte Moderno Buenos Aires) ontving een bijdrage voor een solotentoonstelling van Gabriël Lester, zijn eerste in Argentinië.

Sebastian Cichocki, Museum of Modern Art Warsaw meldt verschillende

uitwisselingen: tentoonstellingen, lezingen, vertalingen van publicaties, waaronder "Towards the Lexicon of Usership" i.s.m. Van Abbemuseum in Eindhoven, dat werd opgenomen in de museum confederation L'Internationale. Een van de belangrijkste uitkomsten was de grote expositie "Oskar Hansen. Open Form", National Gallery of Art in Vilnius.

Het bezoek van **Ryan Inouye**, van de Sharjah Art Foundation / Sharjah Biennial United Arab Emirates, leidde tot een opdracht aan de kunstenaars Nasrin Tabatabai and Babak Afrassiabi uit Nederland voor de Sharjah Biennial 12 (2015). Op basis van dit nieuwe werk voor de biennale in 2015 werden zij vervolgens uitgenodigd een bijdrage te leveren aan het online publicatie platform www.tamawuj.org van de Sharjah Biennial 13 (2017). Ook leidde deze cumulatieve exposure in de UAE tot uitnodiging voor de groepsexpositie, curated door Murtaza Vali, in het net geopende Jameel Art Centre, Dubai (2018).

Maria Arusoo, Center for Contemporary Arts Tallinn, Estonia nodigde Sebastian Cichocki uit de inzending voor het Estonian pavilion in 57th Venice biennial te jureren.

Lolita Jablonskiene National Gallery of Art, Vilnius, kwam terug I 2016 voor een curatorial onderzoeksreis naar het Van Abbe museum.

Alexia Tala, independent curator Chili, werkte in 2015 samen met het Mondriaan Fonds aan de organisatie van de orientatiereis. In vervolg hierop werkte zij enkele jaren als nominator voor het Prince Claus Fonds en adviseerde studenten over Latijns Amerikaanse onderwerpen. Toen het nieuwe museum de laatste Triennial organiseerde o.l.v. Helga Christoffersen adviseerde ik hen over Chileense kunstenaars. Zij schrijft: "Martijn van Nieuwenhuizen and myself have put together a proposal for a show of Lotty Rosenfeld at the Stedelijk Museum. I have visited Amsterdam 3 more times after my visitors programme and the orientation trip and Haco de Rider has been so instrumental every time to advice on what to see or who to meet, for example this last december as I am curating the Guatemalan Biennial 2020, he helped me to have a meeting with Arts Collaboratory for possible help for collaborating. Also adviced me on many institutions and Mondriaan itself on funding programmes for the biennial."

Krisztián Kukla Art Quarter Budapest organiseerde een tentoonstelling van Erwin Olaf: Karussel, MODEM, Debrecen, Hungary 26.10. 2014 - 01.02. 2015.

Hyunsook Ahn KAMS(Korea Art Management Service) Seoul meldt als uitkomst vele deelnemende kunstenaars in residency programs in Korea.

IBP 2015

De curator van de **Bucharest Biennale 2017**, **Niels van Tomme**, heeft Metahaven,

Allard Van Horn en Onomatopee uitgenodigd om deel te nemen aan de biënnale.

Sudarshan Shetty ontving een beurs voor de deelname van Gabriël Lester, Praneet Soi (beiden kregen een opdracht voor nieuw werk) en Katarina Zdjelar voor de **Kochi Muziris Biënnale van 2016**.

Monika Szewczyk, nodigde Mournira Al Solh en Hank Eijkelboom uit om deel te nemen met nieuw werk dat zowel in Kassel als in Athene werd geëxposeerd.

Julie Enckell Julliard (directeur Musée Jenisch Vevey) presenteerde het boek *Towards Visibility*, met een bijdrage van Noor Mertens, tijdens Amsterdam Drawing en bereidt de publicatie voor van een interview met Erik van Lieshout.

Verzamelaar **Bill Hunt** schreef een artikel voor *L'Oeil de la Photographie* over zijn bezoek aan Unseen.

Laurel Ptak (curator en directeur Triangel New York) heeft beeldend kunstenaar Céline Manz en vormgever Ott Metusala uitgenodigd voor het project 'Studio 47' in New York.

Franziska Nori (directeur Kunstverein Frankfurt) maakte in 2018 een expo met **Melanie Bonajo**. Deze werd overgenomen door het Bonnefantenmuseum in 2018. **Birgitte Kirkhoff Eriksen** van het Museum Of Contemporary Art Roskilde Denmark nodigde een Nederlandse kunstenaar, die zij zag op Art Rotterdam, uit voor de groepstentoonstelling Show me the money!, Feb-Aug 2017.

Kenichi Kondo van het Mori Art Museum Tokyo toonde werk van Renzo Martens in zijn museum en nodigde hem uit in Tokyo.

Akio Seki van het Tokyo Metropolitan Teien Art Museum geeft jaarlijks lezingen aan de Tokyo University of Arts, met focus op Dutch design. Zij nodigde Nynke Koster uit als deelnemer aan de tentoonstelling "Decoration never dies, anyway" in 2017.

Janet Bishop van het San Francisco Museum of Modern Art gaf Claudy Jongstra opdracht voor een site-specific werk voor het nieuwe SFMOMA, dat mei 2016 opende. Ook gaan ze door met het lenen en uitlenen van kunstwerken aan en van Nederlandse musea.

Dankzij het bezoek van **Trevor Schoonmaker** van het Nasher Museum of Art at Duke University, Durham exposeerde werk van Patricia Kaersenhout and Ellen Gallagher in Prospect 4: The Lotus in Spite of the Swamp (New Orleans Triennial) - November 2017 - February 2018

Rhea Dall, PRAXES/UKS Berlin/Oslo zegt: The visit to the Netherlands was very

important to me; I am currently planning an exhibition with one of the artists I met with in 2015. I invited Kunstverein / Maxime Kopsa to do an event in 2018, and Maxine Kopsa is part of a conference in 2019. But also more loosely, I have been following institutions such as Casco and Van Abbe closely, participated in a seminar in Amsterdam. And am currently (on long term basis) working on a program inspired by the Rijksakademie in Oslo.

Fumihiko Sumitomo, directeur van het Japanse Arts Maebashi, kreeg ondersteuning voor de deelname van Wapke Feenstra in de tentoonstelling Art for Kitchen.

Daarnaast is Rumiko is uitgenodigd voor het Artist in residence program, Feb.- Mar. 2016 in de Tatsumachi studio. De Japanse Meiro Koizumi kreeg een expositie in De Hallen, Haarlem in 2016.

Curator **Dasha Birukova** van het National Center for Contemporary Arts, Moskou organiseerde in 2017, 1st - 8th July – de expositie “Pink Flamingos”, BLEEK art space, Sint-Niklaas, Belgium.

IBP 2016

Emma Lavigne, en **Thierry Raspail**, **14de editie Lyon Biënnale**, ontving een bijdrage voor de deelname van nieuw werk van Lara Almarcegui

Prominente Nederlandse deelname op de **Busan Biënnale** en de **Gwangju Biënnale**

Stephanie Rosenthal nodigde Maaïke Schoorel en Mella Jaarsma uit voor de **Sydney Biënnale 2016**

Bill Arning van het CAMH, het Contemporary Arts Museum Houston ontving een bijdrage voor een solo tentoonstelling van Lily van der Stokker, A Better Yesterday.

Trevor Schoonmaker ontving een bijdrage voor de deelname van Patricia Kaersenhout voor de opdracht van Prospect 4 om een nieuwe editie te maken van haar portretsessies Les Eclairer, te zien in het Ogden Museum of Southern Art.

Joao Laia is een independent curator uit Londen / Lissabon en werd dankzij het bezoek aan Art Rotterdam geselecteerd voor de V Moscow Young Art Biennial - MMOMA Moscow Museum of Modern Art, 2016.

Dennis Pernet, independentcurator Geneve/Lausanne noemt Alpina Huus, Bâtiment d'art contemporain Genève 2018. Andere projecten vonden geen financiering.

Mizuki Endo van het Vincom Center for Contemporary Art (VCCA), Higashiyama Artists Placement Service (HAPS) Hanoi/Kyoto Vietnam/ Japan noemt een indirecte uitkomst. "When Meiro Koizumi, my friend artist, would have a solo exhibition at De Hallen, we discussed and shared some ideas about how his exhibition should go. I could give him proper advises and comments, because of the meaningful experiences of my stay in your program."

Simone Menegoi van Arte Fiera Bologna nodigde de Antwerpse kunstenaar Anna-Bella Papp uit, wiens werk zij ontdekte bij De Ateliers, voor een solo tentoonstelling in Milaan 2017, bij de Fondazione Pomodoro (Milan). Daarnaast schreef zij een recensie over Marinus Boezem's expositie in de Oude Kerk voor Artforum online.

Hoofdcurator **Amin Gulgee** van de Karachi Biennale Pakistan ontving een bijdrage voor de deelname van James Beckett aan de **Karachi Biënnale in 2017**, waarvoor Becket nieuw werk maakte.

IBP 2017

Katerina Gregos nodigde Erik Kessels, Alexis Blake, Han Hoogerbrugge, James Beckett en Melanie Bonaja uit in de eerste editie van de **Riga Biënnale of Contemporary Art**

Yvette Mutumba Contemporary And (C&) Berlin is gestart met een nieuwe serie, getiteld: The Netherlands: Untold tales en nodigde Nederlandse kunstenaars uit voor de **Berlijn Biënnale**.

Mami Kataoka, Mori Art Museum Tokyo, ontving een bijdrage voor de deelname van Marjolijn Dijkman, Renzo Martens, Riet Wijnen aan de **21ste Biënnale van Sydney**, waarbij zowel Wijnen als Martens de opdracht kregen op nieuw werk te presenteren.

Michelle Cotton nodigde Jennifer Tee uit haar presentatie in Camden uit te breiden met nieuwe kunstwerken en performances voor de solotentoonstelling Let it Come Down, waarvoor de Bonner Kunstverein een bijdrage ontving.

Marie Griffay (FRAC Champagne-Ardenne Reims) organiseert een solopresentatie van werk van beeldend kunstenaar Evelyn Taocheng Wang in 2019.

Claire Le Restif (directeur Le Crédac, Ivry-sur-Seine) nodigde Batia Suter uit om deel te nemen aan een groepstentoonstelling.

Franciska Zólyom GfZK - Museum of Contemporary Art Leipzig vermeldt de presentatie van Yael Davids, de samenwerking met Bernd Krauss, Wake Feenstra, tentoonstellingen in GfZK als concrete uitkomst van het bezoek.

Thato Mogotsi Independent & ROOM Gallery & Projects Johannesburg Zuid Afrika ontving de Thami Mnye Foundation's Residency Award van Jan 17 - April 10 2019. "I remain interested in the programming at The Black Archives. My current research has been closely informed by the residency award I received from the Thami Mnye Foundation and their network has been directly impactful to the 12 weeks that I have spent in Amsterdam. The research will form part of my Master of Arts thesis in Contemporary Curatorial Practice which I am currently completing at the University of the Witwatersrand, Johannesburg, SA. I will also possibly contribute to the commemoration of the Foundation's 30th anniversary in 2020, with support from their long existing and far reaching network." .

Lewis Biggs, Independent Curator / Folkestone Triennial 2020, Land Art Mongolia 2018, Kaunas Biennial 2019 etc, nam naar aanleiding van IBP de kunstwerken op van Ronald van der Meij, Alkmaar en Allard van Hoorn in Land Art Mongolia 2018. Hij nodigde Arno van Roosmalen uit een lezing te geven tijdens de Folkestone Triennial 2017. Biggs werd gevraagd als commissielid voor het kunst in de openbare ruimte project Rotterdamsebaan in Den Haag, wat weer leidt tot een bezoek van de commissie aan Folkstone en hun voortgaande tentoonstelling van 70 openbare kunstwerken in de stedelijke omgeving.

W.M. Hunt van Slf -- Dancing Bear, New York: "I returned to UNSEEN in 2018 as their guest to host an event at a collector dinner. The Rijksmuseum photo department and I are collaborating on an upcoming exhibition in Amsterdam. They will be visiting me next month in New York. I returned to Amsterdam for the activities dealing to Erwin Olaf in den Hague. I wrote one of the essays for the book. I will retune to Unseen again this year to host another dinner. I will loan work to the Rijks.

Steven Bode, Film and Video Umbrella, Londen: opdracht Annabel Howland voor Towner Art Gallery

De Noorse **Steinar Sekkingstad** van de Bergen Kunsthall nodigde Magali Reus uit voor een solotentoonstelling bij de Bergen Kunsthall in Noorwegen. Verder merkt hij op: "Through fellow visitor Michal Wolinski, I learned about the artist at Piktogram gallery. Among these were Dorota Jurczak, with whom I have organized an exhibition at Bergen Kunsthall in 2018."

Louise O'Kelly van Block Universe Londen: "I have since showed Nora Turato as part of Block Universe 2018 and for a private patrons group in London, and lead a patrons tour to her performance in Manifesta. I have hired an assistant I met who was working for Juliette Jongma at the time, and have collaborated on co-commissions with Aaron Cezar, Nicoletta Lambertucci, and Donna Lynas, as well as exchanged artist ideas with Justin Hoover. I have also co-commissioned a travelling work in partnership with Donna at Wysing Arts Centre and Nicoletta at The Box, Plymouth.

Joanna Zielinska, Ujazdowski Castle Centre for Contemporary Art, Warszawa, zal deel uitmaken van het bezoekersprogramma van Stroom Den Haag.

Tandazani Dhlakama Zeitz MOCAA (Previously, National Gallery of Zimbabwe) Cape Town “I assisted Haco in making contacts in Zimbabwe and a few in South Africa. I gave the Mondriaan group that came to Southern Africa a tour of the Zeitz MOCAA museum. I was also asked to be one of the curators for the Moenga Festival in Suriname 2018. Unfortunately, I had to turn this opportunity down because I was in the middle of planning a big show.”

Anna Gargarian HAYP Pop Up Gallery, Yerevan, Armenia: “I am currently developing a project with my Iranian co-visitor Samira Hashemi. She will come to Armenia this year to carry out various research. 2019 (May & August), Samira will come as a guest researcher for one of her on-going urban studies projects. The result may be an exhibition that we show at our Yerevan gallery this October 2019.”

Het bezoek van **Ayumi Suzuki** (Ayumi Gallery/Cave in Tokyo) resulteerde in uitnodigingen voor Saskia Noor van Imhoff, Kees van Leeuwen, Antoinette Nausikaä, een solo expositie van Rob Voerman "Entropic Empire" (nov/dec 2018); een lezing bij de Nederlandse Ambassade Tokyo (6 december 2018) en een residency periode van 28 August tot 28 December, 2018. Verder Robbie Cornelissen (Herfst 2019), Maarten Schuurman en Esther Brakenhoff (voorjaar 2020).

Marta Ramos-Yzquierdo Independent curator Barcelona organiseerde naar aanleiding van het bezoek een performance van Sander Breure & Witte van Hulzen in Macba Barcelona (nov 2018); Erik van Lieshout's film presentatie (Madrid, juni 2018).

Lizaveta Matveeva CEC ArtsLink / independent curator St. Petersburg: “My collaboration with Justin Hoover started after the visit. We found a lot of common ideas and interests and realized it would be great to continue our communication and develop something together. I also had an attempt of one project evolved from my visit, but unfortunately it didn't work out this time, however I still hope it will develop in some way in the future.”

Manuel Segade Lodeiro CA2M Centro de Arte Dos de Mayo Madrid, organiseert een monografische tentoonstelling over Wendelien van Oldenborgh in CA2M Madrid van 25 July tot eind October. “her first survey or retrospective ever”. Ook wil CA2M toekomstige projecten ontwikkelen met Nederlandse kunstenaars.

Maayan Sheleff, independent curator Tel Aviv: “Katarina Zdjelar will participate in my next exhibition in Reading, UK, in April 2019, I will curate an exhibition at the Bonenfantenmuseum in 2020, and I'm in dialogue with Aernout Mik regarding a

solo exhibition in Tel Aviv.”

Anita Dube Kochi Biennale Foundation India: Aernout Mik, Juul Kraijer and Rana Hamadeh participated in the 4th edition of Kochi Muziris Biennale. Dutch participation through Mondrian Fonds was a substantial part of Kochi Muziris Biennale.

IBP 2018

Het bezoek van **Marie Griffay** (FRAC Champagne-Ardenne Reims) resulteerde in de aankoop van werk van beeldend kunstenaar Evelyn Taocheng Wang

Olivia Alexandra Fahmy Tunnel Tunnel Lausanne: Our art space Tunnel Tunnel is currently preparing its 2019-2020 program willing to include young practitioners now evolving at the Rijksakademie. We have seen many relevant - and heterogenous - practices during the opening doors.

José Roca FLORA ars+natura, Bogotá Colombia : werkt samen met Raquel van Haver voor haar aankomende tentoonstelling in het Bonnefantenmuseum Maastricht. Raquel is momenteel in residency bij FLORA en geeft een artist talk.

Cristina Figueroa Vives, Casa de las Américas Havana Cuba: Yes I'm collaborating with Vincent van Velsen in his exhibition at TENT.

Kevser Guler, Istanbul: I have invited an artist we met during this research to an exhibition in Istanbul. I am looking forward to see how these dialogues will unfold in near future with the curators and artist we met during this visit.

Raphael Chikukwa, National Gallery of Zimbabwe, Harare. Possible Rembrandt exhibition using our collection and seeing the possibility of both Dutch and Zimbabwean artists to respond to our collection. The idea is to be part of the 350 years celebration of Rembrandt. First meeting has been done with the Dutch Ambassador and also talking to Pauline Burman of Thami Munyeli Foundation.

Lars Willumeit, Musée de l'Elysée Lausanne CH & freelance curator, Zurich, I want to try and place one of my projects in NL next year; UNSEEN CO-OP curator 2018

Chiara Bardelli Nonino, Vogue Italia Milaan: curatorship, an article on vogue.it and a couple of commissions for vogue

Antariksa KUNCI Cultural Studies Center Yogyakarta: I'm Indonesian art historian, so having in contact with Dutch museums who have collections on Indonesian art or Indonesian history is very valuable I'm participating in current Sharjah Biennial 14 (UAE), I moved to Australia since December 2018 and continue my research with Monash University and University of Sydney, and I'm contributing for upcoming

book titled 'The Cold War and Visual Art in Asia' (eds. Midori Yamamura & Yu-Shieh Li) (Routledge, late 2019, part of 'Cold War in Asia' series)

Kunstenaar **Sunil Puljhun**, Yes. I got a chance to have a small view of my works at gallery 23.

There is a chance for a collaboration with CBK Zuid - Oost and the Nola Hatterman art academie maybe also a follow up collaboration with the Rietveld academi. Those are collaborations on long terms. But on the short terms I happened to have a little view of my work at gallery 23 and the application of the artist in residence program from the Rijksacademie 2020. I hope to be selected

Evgeniya Chaika, Uralbiënnale, the collaboration with the artist Maurice Meewisse - he visited Ekaterinburg in the summer of 2018, having a long term research and production project which is still on go - so other visits of the artists are to happen in 2019 and probably 2020. I also invited Belgian artist Arian Loze to be part of my show in the summer of 2018 - I met her in Art Rotterdam. For this year I have an idea of the project which involves one of the fellow colleagues from the group of visitors and one person we met during the visit. Still to be confirmed.

Kestutis Kuizinas, director CAC, Contemporary Art Center Vilnius, Litouwen, No, not directly, but for sure it gave some more confidence in approaching Dutch art institutions for collaboration and exchange. Gabriel Lester solo exhibition presented at CAC, Vilnius in the end of 2016. Before this project was realized in Vilnius and already after the visitor programme I had to come to Amsterdam again together with a curator from my team to visit Gabriel Lester exhibition at De Appel, to meet the artist, people from De Appel and to discuss the practicalities.

Sandra Phillips, curator SFMOMA, We did a big Dijkstra exhibition [in 2012]. I was then at the SFMOMA, head of the Photography department, I have since retired. We worked with the Guggenheim Museum.

Samuel Leuenberger, Director and Curator SALTS, Basel, Yes, I invited Morgan Courtois. upcoming show called Body Splits at SALTS.

8. Bijlage: vragenlijst enquête IBP

Evaluation Visitors program

Name:

Organization:

City:

Country:

mail:

Website:

Year of visit:

Visited artists / Institutions / other:

Network

- Are you still in touch with any of the people or organisations you have visited in The Netherlands? If so, please list.
- Are any of these contacts still valuable in your current practice? If so, can you please comment on this.

Concrete outcome

- Have any projects directly or indirectly evolved from your visit?
- If so, please list what, when and where (exhibitions, lectures, articles, curatorship, etc).
- If not, can you please comment on this.
- Do you expect to achieve (directly or indirectly) future professional results from this trip? What kind of plans do you have?

Artistic development

- What were your aims for your visit? Did it answer to your expectations?
- What has the visit meant for your artistic development (in terms of knowledge and your outlook on artistic practice)?
- Can you please reflect on how you have experienced Dutch art and its place in international perspective.

- Do you allow us to use personalized quotation in the final report? YES / NO
- Would you have any suggestions or advice with regards to future Visitors programs? Please feel free to add any other comments or experiences.